

TARTU ÜLIKOOL
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Ühiskonnateaduste instituut
Ajakirjandus ja kommunikatsioon

Epp Remmel

Eestluse käsitlemine ajalehe
„Vaba Eesti Sõna“ juhtkirjades:
***eestlus on looming* (W. Rand)**

Juhendajad: Maarja Lõhmus, PhD
Andres Kõnno, MA

Tartu 2015

1. Sisukord

Sisukord.....	1
SISSEJUHATUS.....	3
1. AJALOOLINE ÜLEVAADE	5
1.1. Ajalooline ülevaade pagulusest	5
1.2. Ajalehe „Vaba Eesti Sõna” arengulugu.....	6
1.3. Välis-Eesti versus kodu-Eesti.....	8
1.4. Eestluse käsitlemine	9
1.5. Teoreetilised alused	10
2. MEETOD.....	10
2.1. Meetodi valikud.....	10
2.2. Ajalehe “Vaba Eesti Sõna” juhtkirjade kodeerimine ja kontentanalüüs	11
2.3. Eestluse kodeerimise printsiibid.....	11
2.4. Uurimisülesanded juhtkirjade analüüsiks.....	16
3. EMPIIRILISED TULEMUSED: AJALEHE „VABA EESTI SÕNA” JUHTKIRJADE SISU ÜLEVAADE.....	17
3.1. Tulemuste osa.....	17
3.3 Fookuse kandumine juhtkirjades eestluse teemalt mujale.....	38
Juhtkirjade sisu emotsionaalsus aastakümnete kaupa	45
4. MILLISENA KÄSITLESID PAGULUSES ELAVAD EESTLASED OMA RAHVUSE JA KODUMAA TULEVIKKU SEL AJAL, KUI EESTI OLI OKUPEERITUD NÕUKOGUDE LIIDU POOLT?	51
4.1. Millisena käsitlesid paguluses elavad eestlased oma rahvuse ja kodumaa tulevikku sel ajal, kui Eesti oli okupeeritud Nõukogude Liidu poolt?.....	51

4.2 Mil viisil sidusid väliseestlased end Eesti Vabariigi tulevikuga?	55
4.3. Miks ja millal kandub fookus 2000. aastatel eestluse teemalt mujale?	56
4.4. Milline on juhtkirjade sisu emotsionaalsus aastakümnete kaupa?	56
5. DISKUSSIOON JA JÄRELDUSED	57
6. KOKKUVÕTE	61
Kasutatud kirjandus	64
LISA 1	71
LISA 2. JUHTKIRJADE TABEL 1949-2009 (N= 71).....	74
LISA 3. JUHTKIRJADE TABEL 1949-2009 (N= 837).....	74

SISSEJUHATUS

Välis-Eesti ajalehtedes, mille olid ellu kutsunud paguluses elavad eestlased, kajastati erinevat ideoloogiat Eesti olevikust, tulevikust ja eestlusest võrreldes kodu-eestlastega. Nüüd, kus Eesti on vaba, on õige aeg teha tagasivaade ja avada ka neid ajakirjanduslikke mõtteid ning seeläbi mõista väliseestlaste panust Eesti taasiseseisvumise protsessis.

Käesoleva bakalaureusetöö idee saadi kokkupuudetest väliseestlastega. Väliseestluseks tuleks siinkohal pidada väliseestlaste teadlikku tegevust oma päritolu, sealhulgas ka päritolumaaga seotu alahoidmiseks, säilitamiseks ja enda eestlasena identifitseerimisel. (Kumer-Haukanõmm 2007-143) Siinkohal peetakse silmas mitte 21. sajandi esimesel poolel vabatahtlikult lahkunuid, vaid pärast II maailmasõda pagulastena Läände sattunud eestlasi. Väliseestlaste kollektiivides ja rühmitustes viibides ning nendega kokku puutudes on kodu-eestlased pannud tähele küllaltki ühekülgset suhtumist nn. kodu-eestlastesse. See suhtumine väljendus üleolevas, patroniseerivas hoiakus, kus kodu-eestlasi nähti „kommude“ all kannatanud, ära rikutud ja muust maailmast isoleerituna. Pagulaskond seevastu pidas end eestlaste ärksamaks pooleks, vaba maailma elanikeks, kel sõna- ja trükivabadus, tahe ja luba ajada „eesti asja“.

Samas, imetlust ja austust äratav pagulaskogukonna tahe ja suutlikkus säilitada eesti keelt, eesti meelt, eesti kultuuri, hoida käigus Eesti kogukonnad ning anda välja eestikeelset perioodikat, seda alates 1949. aastast tänaseni.

Lähtuvalt eelnevast on käesoleva töö eesmärk uurida ja kirjeldada Välis-Eesti ajalehe „Vaba Eesti Sõna“ juhtkirjades kajastatud ajastule iseloomulikke sündmusi, arvamusi ja toimetamisi, mida kaugel elavad eestlased Eesti taasiseseisvumiseks tegid.

Selleks valiti bakalaureusetöökä ajakirjandustekstide uurimine, aitamaks teadvustada, kui palju kajastati Eestis olevaid või mujal toimunud eestlusega seotud sündmusi ja kuidas tajusid väliseestlased Eestis toimuvat. See teadmine aitab mõista, mida tegid väliseestlased Eesti vabaduse heaks, kui palju lükkasid eestluse teemat tagaplaanile suured välispoliitilised sündmused, (Kuuba kriis, Laose kriis, USA ja Nõukogude Liidu läbirääkimised Genfis jt.), ning millal ja miks lakkas eestluse ning vabadusvõitluse teema olemast aktuaalne.

Bakalaureusetöö eesmärgi saavutamiseks planeeriti järgmised tegevused:

1. Anda ülevaade ajalehe „Vaba Eesti Sõna“ kujunemise loost.
2. Viia läbi uuring ajalehe “Vaba Eesti Sõna” juhtkirjade sisu põhjal, kirjeldades nende põhjal eestluse käsitlemist aastatel 1949-2009.
3. Esitada uuringu tulemused ja teha järeldused ning kokkuvõtted.

Uurimistöö keskmes olevaks diskursuseks on vabaduse ja eestluse diskursus.

1. Ajalooline ülevaade

1.1. Ajalooline ülevaade pagulusest

Hinnanguliselt sattus Teise maailmasõja tulemusena erinevatel põhjustel Eestist läände ligikaudu 80 000-90 000 eestlast. (Kumer-Haukanõmm 2014) Tegemist oli poliitiliste põgenikega, kes lahkusid kodumaalt hirmust represseerimiste eest või poliitilistel põhjustel.

Uut elu alustati Kanadas, Austraalias, Rootsis, USA-s, Saksamaal, aga ka mujal. „See ei olnud piletiga Rootsi laeva astumine või Eurolinesi bussiga Saksamaale vuramine. Siis mindi, et ellu jääda.” (Lääne, Hallik 2012: 9)

Kui sõjaaegsed ja –järgsed rändevood 50. aastate lõpu poole olid raugenud, oli eestlasi lääneriikide seas kõige rohkem Ameerika Ühendriikides. II maailmasõja ajal ja järel lahkus Eestist põgenikena sinna ligi 30 000 eestlast. „Nad olid poliitilised põgenikud ja see määras pagulaskonna suundumuse ja tegevuse laadi. Tekkisid poliitilised ühendused, mis hakkasid tegutsema Eesti iseseisvuse taastamise heaks. Kuigi tee kodumaise publikuni oli kaua täiesti suletud, võidi ikka leida oma loomingule turgu ja tarbijaid. Lühidalt öeldes tekkis väljaspool Eestit küllaltki mitmepalgeline omaette eesti ühiskond, Välis-Eesti, mille tähtsamaid liikumapanevaid jõude olid idealism, andumus ja jonn.“ (Raag 1999: 77). Raimo Raag kirjeldab oma raamatus „Eestlane väljaspool Eestit“ (1999) organiseeritud Välis-Eesti kolme taset: kohalik, regionaalne ja rahvusvaheline. Igas vähegi arvukama eestlaskonnaga linnas oli eesti elu keskpunktiks kohalik Eesti selts, väliseestlaste tegevuse, eriti poliitilise tegevuse kaugem siht oli taastada Eesti iseseisvus. Eestist lahkunud poliitikud jätkasid aktiivset tegevust paguluses. Tänu sellele suudeti säilitada puhtalt sümboolse Eesti Vabariigi juriidiline järjepidevus ning tehti propagandat ja selgitustööd välisriikide poliitilistes ringkondades.

Väga olulist rolli rahvustunde alalhoidmiseks ja ühtekuuluvustunde rõhutamiseks, samuti ka foorumiks, mängib kohalik omakeelne ajakirjandus. Lauk ja Maimik (1998) on öelnud, et omakeelne ajakirjandus aitab säilitada rahvuslikku eneseteadvust ja identiteeti, loob ühtekuuluvustunde, aitab alal hoida ja arendada emakeelt. Lisaks peegelduvad ajakirjanduse

kaudu maailmapilt, ideoloogia ja väärtusorientatsioonid. Autorid lisavad: „Mitte ükski rahvus pole rahvuseks saanud ilma omakeelse ajakirjanduseta.“ (Lauk, Maimik 1998: 76)

„Et väliseestlased ei ela oma asukohtades kompaktselt koos, vaid laialipillutatult, on ajalehtedel paguluses väga tähtis osa nii uudiste vahendajana kui ka sidepidajana. Väikesearvulise eestlaskonnaga linnades võib eestikeelne ajaleht olla ainus pidev side kaasmaalastega. Uudised, mida Välis-Eesti ajalehed vahendavad, on muidugi mõista seotud esmajoones Eesti ja eestlusega.“ (Raag 1999: 101)

1.2. Ajalehe „Vaba Eesti Sõna” arengulugu

1940. aastate II poolel tekkis vajadus emakeelse ajalehe, foorumi järgi, kus anda ja jagada informatsiooni ülemaailmse eesti kogukonna tegemiste kohta. Ajaleht „Vaba Eesti Sõna”, mille asutasid pagulaseestlased August Waldman, August Salony, Mihkel Allik ja Boris Rea, on Ameerika Ühendriikides New Yorgi linnas välja antav eestikeelne ajaleht. Ajaleht asutati 1949. aasta 18. jaanuaril, esimene number ilmus laupäeval, 11. juunil 1949. aastal. (VES 27.11.2008: 1) Väljaandel oli 4 lehekülge, trükiarvu polegi enam teada, kuid on teada, et peale kolmanda numbri ilmumist oli lehel 73 tellijat. Üks esimesi VES-i tellijaid Johannes Aaloe kirjutas esimese numbri ilmumise puhul: „Et uus ajaleht oleks vastuvõetav enam-vähem igale eestlasele, et ta oleks igatsetud ja oodatud külaliseks ja sõbraks igas eesti kodus, peab ta olema rahvuslik ja kandma enda küljes Eesti mulla lõhna. Ta silmad olgu alati pööratud lihtsale, rahvuslikule Eesti Mehele ja Naisele, kes tõepärasena ja õiglasena kannavad oma rahva paleusi. Kui uuel ajalehel korda läheb neid tingimusi pidada, siis on kindel, et ta jääb püsima, et ta areneb, et ta täidab oma missiooni Vaba Kodumaa ja eestluse kaitse osas.“ (VES 27.11.2008: 1) Ajalehe toimetus andis juhtkirjas teada: „Meie Tee“, „Ülemaailmse Eesti Ühingu“ ja N.Y.E haridusseltsi algatusel ning Ameerika Mandri Eesti organisatsioonide ja tegelaste heakskiidul ja kaasabil on SÕNA, „Vaba Eesti Sõna.“ (VES 11.06.1949: 2) Juba selles esimeses artiklis loodab toimetus, et ajalehest saab eestlaste ja eestluse relv Eesti vabaduse eest võitlemisel.

„Koostöö tähe all, sihiks võitlus eestluse, tema keele, kultuuri ja vabaduse eest astub „Vaba Eesti Sõna“ tänasega teiste võitlejate kõrvale. Meie teeme, mis meie võimuses ja palume: SU

ÜLE JUMAL VALVAKU!“ (VES 11.06.1949: 2) „Vaba Eesti Sõnaga“ ühinesid Ameerika mandril asuvad organisatsioonid ja eestlastest ajakirjanikud ning seltskonnategelased.

Ajalehte ei positsioneeritud ärilise ettevõttena, vaid eestlaste häälekandjana ja relvaks vabadusvõitluses: „Relvi kasutatakse sõjas. Ja meie seisame ka praegu kõige halastatumas sõjaolukorras. Vabaduse ja orjuse ideed - praktiliselt maailmas rakendatult - seisavad vastakuti. Ainult üks võidab. *Vabadus*. Aga tema eest tuleb võidelda.“ (VES 11.06.1949: 2) Leht alustas oma teekonda 4-leheküljelisena. 1950. aastal suurenes 8-leheküljeliseks ja 1952. aastast alates 12-leheküljeliseks. Aastatel 1998-2001 ilmus leht pea järjekindlalt ka 16-leheküljelisena.

Lehe kolmanda numbri ilmumise ajaks oli lehel vaid 73 tellijat, kuid tellijate arv hakkas jõudsasti kasvama ja oli lehe parimatel aegadel 5000 piiril. Kuid 2000. aastatel on tellijate arv olnud pidevas languses ning aastal 2008 oli tellijaid 1300 ringis. (VES 27.11.2008: 1)

Lehe väljaandmise tarbeks loodi 1948. aastal kirjastus The Nordic Press Inc., mis annab lehte välja siiani. Esimeseks vastutavaks toimetajaks sai August Waldmann, kes tegi seda tööd 20 aastat 1949-1969, seejärel Erich Ernits 1970-1983, siis kuni 1995. aastani Harald Raudsepp, sealt edasi Airi Vaga ja praegu on lehe toimetajaks Kärt Ulman, kes teeb seda tööd 2005. aastast alates. (VES 27.11.2008: 3)

Uue kirjastuse eesmärgiks oli olla ühendavaks lüliks kõigile Välis-Eesti organsatsioonidele ja väliseestlastele. Esimesele toimetusele andis kasutada tasuta toa oma ehitusettevõtte juures juhatuse liige August Salony. Maja paiknes Brooklyni silla juures New Yorgis ning toimetus asus selles kõige vajaliku varustusega sisustatud toas umbes paar aastat. (VES 27.11.2008: 2) 1950. aastal kolis toimetus aadressile 80th Ave. 1950. aastal märtsist kuni juunini trükiti lehte Connecticuti firmas Publications. Inc. Seal oli lehte välja anda odavam ja võimaldas lehel ilmuma hakata 8-leheküljelises suurus.

1957. aastal asutas Harry Kruuse trükikoja „Estotype“ ja toimetus kolis aadressile 127 West 26 Street tuba 902, kus toimus ka lehe ladumine. Lehte ladus „umbkeelne välismaalane“, kellega Harald Raudsepp vestles vene keeles. 1980. aastast alates viidi trükkimine üle firmasse Bembo Typographics. 1985. aasta oktoobris kolis toimetus Eesti Majja, kus asub

siinamaani, olles vahetanud vaid ruume. VES-i talitus on olnud algusest peale Eesti Majas ja isegi toimetuse telefoninumber on sama. (VES 27.11.2008: 2)

Algaastail tegid ajalehele kaastööd toleaeagsed vägagi kõlavanimelised isikud: oli endisi ministreid, kõrgemaid sõjaväelasi, juhtivaid majandusteadlasi, ülikooli õppejõude, haridustegelasi, kirjanikke, kunstiinimesi ja see on jätkunud vähemal või suuremal määral läbi kõigi aastakäikude nüüdseks juba teise ja kolmanda põlvkonna haritlaste sulest. (VES 27.11.2008: 1) Kõige pikemaajalisteks juhtkirjade autoriteks võiks pidada Harald Raudseppa ja Ilmar Mikiveri. (VES 27.11.2008: 2) Ajaleht "Vaba Eesti Sõna" toob alates 1949. aastast oma lugejateni iganädalaselt nii kohalikke kui Eesti uudiseid, ristsõnu, kuulutusi jms, jäädvustades seda ka tulevaste põlvkondade jaoks. Praegusel ajal, just pagulaste vanema põlvkonna jaoks, on leht oluliseks ühenduslüliks kogukondade vahel, foorumiks ja sidemeks kodumaaga üle ookeani.

1.3. Välis-Eesti versus kodu-Eesti

Olles üksteisest eraldatud, elasid need kaks kogukonda, kodu- ja väliseestlased, justkui paralleelmaailmades. Eestist tulev või väliseestlaste tegemisi kajastav info jõudis osapoolteni ainult läbi harva ja ettevaatliku kirjavahetuse lähedastega ning juhuslike infokildude. Just sel ajal, kui kodu-Eestis oli nõukogude okupatsioon, maailmas käis külm sõda, ehitati Berliini müür ja raadiosaadet „Ameerika Hää!“ sai kodu-Eestis kuulata ainult salaja ja läbi segajate. Hirm suhelda oli suur. Nõukogude okupatsiooni all elavad eestlased tihtipeale ei teadnud, kus nende sugulased on, kuid siiski oodati lääne poolt saabuvat infot väga. Läänemaailmas elavad eestlased kartsid oma sugulaste käekäigu pärast - Siberisse saatmine või seal vangis olemine polnud veel minevik, vaid reaalsus.

1940. aastatel asetati kodu-Eesti olukorda, kus eestlastelt võeti ära nende riik, vabadus, poliitiline kultuur ja ajakirjandus. (Lõhmus, M. 2015) Pagulaste kogukonnast sai Eesti poliitilise järjepidevuse ja edasikestmise ning ka vaba ajakirjanduse kandja.

Seetõttu tajuvad väliseestlased kogu eestluse temaatikat tihtipeale teisiti kui Eestis elavad eestlased. Autor on vestluses Kanadas elavate väliseestlastega tundnud selgelt sildistust - kõik kommunistliku ikke all elanud eestlased ongi kommunistid ja mitte nii „õiged“ eestlased kui pagulased. Teisalt ei tea Eestis elavad eestlased seda, mida väliseestlased on Eesti

hüvanguks teinud. Kodu-Eestis nõukogude okupatsiooni ajal elanud tavaeestlasel polnud tihti mitte mingit võimalust pagulaste tegemistega kursis olemiseks. Raadiojaama „Ameerika Hää!“ ei kuulatud sugugi igas peres, kirjavahetus pagulaste ja kodueestlaste vahel oli ettevaatlik ning külaskäigud harvad.

Nõukogude Eestis kasvanuna ei olnud autoril mingit aimu nn vabadusvõitlusest, mis käis teisel pool ookeani. Kodu-eestlasteni ei jõudnud mingeid ametlikke infokilde ega uudiseid sellest, et Välis-Eesti kogukond ja Eesti Vabariigi valitsus eksiilis võitlesid järeleandmatult Eesti vabaduse eest. Võitlesid selle eest, et Vaba Maailm ei unustaks Eestit ega tunnustaks Eesti Vabariigi okupeerimist võõrvõimu poolt.

Eelnevast tulevalt tärkaski autori huvi teada saada, kuidas kujutasid eestlust ja eestluse tulevikku pagulased läänemaailmas, täpsemalt siis Ameerika Ühendriikides elavad eestlased.

1.4. Eestluse käsitlemine

Käesolevas töös on oluline jälgida ja analüüsida, kuidas edastatakse informatsiooni, milline on juhtkirjade kontekst ja sõnakasutus, mistõttu sobib diskursusanalüüs antud töö uuringumetoodikaks kõige paremini. *Eestlus*, ka eesti rahvuslus ja eestimeelsus, on Eesti ja eestlaste enesemääramist käsitlev mõiste. (Wikipedia...2015). Siiski on mõistet eestlus raske defineerida. Walter Rand (1914-1994), kes oli Eesti tehnikateadlane ja ajaloolane, tõestas, et eestlus on looming: „Eestlust tervikuna haaravaks süsteemiks on globaalne eestlus. See on kultuuriliselt defineeritud ja sisaldab kogu meie rahvusühiskonda. Selles on siseloomingulised protsessid esikohal ja sellega oleme loov ühiskond, *loov eestlus*. Aktiivselt eestlusele pühendunud isikud on aga õigustatud tundma: nad teevad o m a loova panuse eestlusele, *eestlus on looming*.“ (Rand 1981: 115)

Pagulaseestlaste eestlust võib pidada loominguks: see oli ja on organiseeritud ja pikaajaline võitlus oma identiteedi, kultuuri ja rahvusriikluse säilitamise eest.

1.5. Teoreetilised alused

Juhtkiri on meediainstitutsiooni seisukoht, mis sisaldab nii fakte kui arvamusi. See tõlgendab ja seletab olulist uudist ning mõjutab avalikkuse mõtteid. (Pullerits 1997) Tööd planeerides lootsin leida kõige parema ülevaade toimetuse arvamusest hetke päevaprobleemide kohta juhtkirjadest ja leida, milline on väljaande seisukoht ühe või teise meelsuse või maailmasündmuste kohta. „Juhtkirjas väljendatud arvamused puudutavad tavaliselt uudislikke probleeme, aga mõnikord puudutavad ka tulevikuküsimusi või laiemaid filosoofilisi kontseptsioone.“ (Paul LaRocque, Pullerits 1997: 150 kaudu). Juhtkirja eesmärgiks on muuhulgas ka tegeleda moraaliotsustega, väärtusotsustega, nad ütlevad lugejaile, mis on õige ja mis vale, võitlevad õigluse nimel ja ründavad kurjust ning pahelisust. Efektiivne juhtkiri jagab ja ühtlasi suunab enamuse vaateid. (Pullerits 1997: 154)

Klassikaliselt on juhtkiri allkirjastamata, kuid antud uurimistöö juhtkirjade valimis oli 71st juhtkirjast autorita 15, ülejäänud 55 juhtkirja olid allkirjastatud nende kirjutajate poolt kas siis täisnime või initsiaalidega.

2. Meetod

2.1. Meetodi valikud

Bakalaureusetöös püstitatud uurimisküsimustele vastuste saamiseks kasutati kvalitatiivse sisuanalüüsi meetodit. Kvalitatiivset sisuanalüüsi kasutatakse tekstide sisu ja/või kontekstiliste tähenduste uurimiseks, kusjuures keelt kui kommunikatsioonivahendit uuritakse intensiivselt, piirdumata pelgalt sõnade loendamisega. (Laherand, 2008). Tekstilised andmed võivad pärineda kas individuaal-, paari-, fookusgrupi- vm intervjuudest, vaatlusprotokollidest /-päevikutest, erinevatest dokumentidest, uuritavate omaloomingust ja kõikvõimalikest meediaväljaannetest. (Kalmus, Masso ja Linno, 2015)

Kvalitatiivne sisuanalüüs võimaldab keskenduda teksti peamistele ja olulistele tähendustele, püütakse saada ülevaade uuritavast tekstist kui tervikust, näha teksti ja/või autori mõtteavalduste terviklikku mustrit või struktuuri. (Kalmus, Masso, Linno, 2015)

Tekstide analüüsimiseks kasutasin fikseeritud koodidega kodeerimisjuhendit (Lõhmus, Kõnno, 2008), sest valimisse kuuluvate tekstide kirjeldamine valitud analüüsikategooriatega andis objektiivsema tulemuse kui järelduste tegemine pelgalt läbilugemise abil. Kvalitatiivse sisuanalüüsiga on võimalik leida ja analüüsida ka tekstiväliseid nähtusi, lisandub ka analüüsija subjektiivsus. Kvalitatiivne analüüs on tundlik ja täpne. Tähelepanu on võimalik pöörata ka harva esinevatele või unikaalsetele nähtustele tekstis. Analüüs on tihedalt tekstipõhine, selle käigus ei taandata tekstide sisurikkust ega nüansse numbrilistele koodidele, ei lihtsustata ega moonutata uuritavat nähtust ega liiguta sellest liiga kaugemale. (Kalmus, Masso ja Linno, 2015) Käesolevas töös määrati mõiste *eestlus* selle kaudu, milline oli juhtkirjade tonaalsus, fookus, mõte ja läbiv teema. *Eestluse* mõiste alla koondati Eesti või *eestlusega* seotud sõnad ja mõisted.

Eestluse mõistet üheselt leida polnud võimalik, seega võeti aluseks sõna eesti ja otsiti sellele sünonüüme.

2.2. Ajalehe “Vaba Eesti Sõna” juhtkirjade kodeerimine ja kontentanalüüs

Selles peatükis annan ülevaade, kuidas viisin läbi analüüsi, milliseid meetodeid selleks kasutasin.

2.3. *Eestluse* kodeerimise printsiibid

Ajalehtede sisu võrdleva uuringu tööühmalt (Maarja Lõhmus, Andres Kõnno) saadi bakalaureusetöö tegemiseks (2014) kodeerimise printsiibid, mida kohandati alloleva uuringu läbiviimiseks. Analüüsiti pikka perioodi, aastaid 1949-2009, lootuses saada ülevaadet reageeringutest toimunud protsessidele ja sündmustele. Uurimisperioodi pikkuse määras lehe kättesaadavus Digiteeritud Eesti Ajalehtede andmebaasist. (Digiteeritud..., 2015) Perioodi valik põhines Tartu Ülikooli uurimisrühma väljatöötatud protsessivaatluse kontseptsioonil (Lõhmus, Kõuts ja Kõnno, 2008-2010). Tegemist on longituudi uuringuga, mille käigus vaadeldi 60-aastast perioodi. Andmeallikateks ja analüüsiks võeti igast uuritavast lehenumbri kas a) artikkel, mis autori arvates oli juhtkiri või b) selgelt eristatava juhtkirja puudumisel lehe toimetaja poolt kirjutatud ajalehenumbri dominantne artikkel. Kõik valimisse kuuluvad juhtkirjad loeti tähelepanelikult läbi ja analüüsiti vastavalt püstitatud

uurimisküsimustele

(vt.2.4).

Analüüsiks ei tõmmatud lause või artikli mõtet kontekstist välja vaid valik põhines sõnade *Eesti, eestlus, vabadusvõitlus, Eesti Vabariik, eestlane, rahvuskaaslased, kaasmaalased, kaaseestlastest ameeriklased, USA eestlaskond, Lääne eestlaskond, kodu-Eesti, eesti pagulased, meie rahvas, Eesti rahvas, Baltikum, kodumaa, eestlaskond* jms esinemisele vaatluse all olevas juhtkirjas.

Juhtkirjad loeti tähelepanelikult läbi ning vastastavalt *eestluse* teema lahtimõtestamiseks olnud sõnadele leiti juhtkirjadest sobivad sõnad, laused, tekstilõigud või ka vihjed.

Kui juhtkirju analüüsid selgus, et oluline oleks veel mõni uurimisküsimus lisada tulemuse täpsemaks esitamiseks, siis tuli kodeerimistabelit vastavalt ka täiendada.

Andmeallika valik:

1949. aasta 11., 18., ja 25. juuni	3 juhtkirja
1953. aasta 3., 10., 17., 24., ja 31. jaanuar	5 juhtkirja
1957. aasta 7., 14., 21., ja 28. veebruar	4 juhtkirja
1961. aasta 6., 13., 20., ja 27. aprill	4 juhtkirja
1965. aasta 3., 9., 17., ja 24. juuni	4 juhtkirja
1969. aasta 7., 14., 21., ja 28. august	4 juhtkirja
1973. aasta 6., 13., 20., ja 27. september	4 juhtkirja
1977. aasta 6., 13., 20., ja 27. oktoober	4 juhtkirja
1981. aasta 5., 12., 19., ja 26. märts	4 juhtkirja
1985. aasta 2., 9., 16., 23., ja 30. mai	5 juhtkirja
1989. aasta 13., 20., ja 27. juuli	3 juhtkirja
1993. aasta 2., 9., 16., 23., ja 30. september	5 juhtkirja
1997. aasta 6., 13., 20., ja 27. november	4 juhtkirja
2001. aasta 1., 8., 15., 22., ja 29. märts	5 juhtkirja
2005. aasta 3., 10., 17., 24., ja 31. mai	5 juhtkirja
2008. aasta 3., 10., 17., 24., ja 31. juuli	5 juhtkirja
2009. aasta 2., 23., ja 30. juuli	3 juhtkirja

2008. ja 2009. aasta võeti väiksema sammuga, kuna sooviti kodeerida nii esimese kui viimase kodeerimise ajal digitaalselt kättesaadav lehenumber.

Kokku kodeeriti 71 juhtkirja, mis paiknesid kõik eranditult ajalehe esimesel või teisel leheküljel.

Juhtkirjad valiti analüüsiks visuaalsel vaatlusel, otsustades pärast lehenumbriga tutvumist, milline artikkel ajalehes oli juhtkiri, või kui see puudus, siis milline kirjutis mängiti ajalehes jõuliselt välja.

Kuna kodeeritavad juhtkirjad on ilmunud väga pika perioodi jooksul, siis oli kohati väga raske otsustada, milline oli juhtkiri ja milline mitte, sest lehe ülesehitus on pidevalt muutunud, sellega seoses samuti juhtkirjade asukoht ning autori staatus (kas oli artikli all nimeliselt ära toodud või mitte).

Artiklite kodeerimise aluseks oli eelnimetatud autorite poolt väljatöötatud kodeerimistabel (Lõhmus, Kõuts ja Kõnno, 2008-2010). Täidetud kodeerimistabel konverteeriti Exceli tabelisse, kus toimus andmete statistiline analüüs. Samal ajal loeti kodeeritavaid juhtkirju ja tehti märkmeid uurimisküsimusest lähtuvalt. Toimus n.ö subjektiivne analüüs, kus otsustati nii artikli sisu kui ka pealkirja järgi, mis oli kirjutatu fookus. Seejärel analüüsiti kodeeritud andmeid aastakümnete kaupa lähtuvalt uurimisküsimustest ja sisestati andmed nelja erinevasse tabelisse, mis on esitatud käesoleva uurimistöö tulemuste osas.

Juhtkirjade lugemisel ja nende hilisemal kodeerimisel püüti analüüsida *eestlusega* seotud teemade käsitlemist läbi antud ajaperioodi. Kontentanalüüsi tegemisel lähtuti alljärgnevatest põhimõtetest: kodeerimiseks loeti juhtkiri tähelepanelikult läbi, et märgata kõiki mõtteid ja seosed, mida kodeerimistabelis küsitud oli. Märgiti ära vabade ülestähendustena kõige olulisemad teemad ja alaküsimused, mis antud bakalaureusetöö uurimisküsimustele vastuse leidmiseks olulised olid.

Antud bakalaureusetöös kasutati põhiliselt kodeerimistabelis järgmiste väljade parameetreid: 1)*väljaande number*, 2)*ilmumise kuupäev* ja 3)*kümnend*, 4)*artikli autor*.

Allpool on välja toodud analüüsi käigus kasutatud kodeerimiskeskonna selgitus:

1) *Ruum - ruum on oluline ja sisuline element tekstis:*

a) Eestis,

b) mujal,

2) ruum, milles tegevus põhiliselt toimub.

3) *Aeg - aeg on sisuline ja oluline element tekstis (- jah või ei -):*

- a) konstrueeritud aeg,
- b) lähiminevik,
- c) kaugem tulevik,
- d) inimese biograafiline aeg,
- e) olevik,
- f) keskpikk perspektiiv,
- g) kaugem minevik,
- h) lähitulevik ja
- i) ülipikk perspektiiv.

3) *Tuleviku kujutamine:*

- a) tulevik on valmismudel,
- b) tuleviku puhul on võimalikud erinevad variandid,
- c) tulevik on lahtine.

4) *Hinnang tulevikule:*

- a) valdavalt positiivne ja lootusrikas,
- b) ambivalentne,
- c) negatiivne ja hirmutav,
- d) neutraalne.

5) *Artikli põhiteemaks on ajalugu:*

- a) oma riigi ajaloost,
- b) maailma ajaloost sündmus, milles on viidatud oma riigile,
- c) maailma ajaloost sündmus, milles ei ole viidatud oma riigile.

6) Viide sündmusele või perioodile ajaloost.

7) *Hinnang sündmusele või perioodile:*

- a) positiivne,
- b) pigem positiivne,
- c) neutraalne,
- d) pigem negatiivne,

- e) negatiivne,
- f) ambivalentne

8) Artikli emotsionaalsus

- a) domineerivalt emotsionaalne
- b) nii ratsionaalne kui emotsionaalne
- c) domineerivalt ratsionaalne

Vastavalt kodeerimistabelile arendati juhtkirju lugedes välja uurimiseks sobiv süsteem ja kohendati subjektiivselt teemad. *Eestluse* teemat juhtkirjas tuli kirjutist läbi lugedes tähele panna, ei olnud oluline kas *eestluse* teema oli läbiv või mitte. Kodeerimisel ei eeldatud, et juhtkiri peab olema avaldatud tingimata esimesel leheküljel, tabelisse märgiti vastav leheküljenumber. Kodeerimisel ei eeldatud, et juhtkirja all peab olema autori nimi. Peale juhtkirja läbilugemist märgiti parameetrid kodeerimistabeli vastavates lahtrites. Tekstide suhtes eelvalikuid ei olnud. Kodeerimistabelid konverteeriti Exceli tabelitesse ja seal toimus tulemuste visualiseerimine ja edasine analüüs.

Allpool on esitatud uurimistöö tulemused lähtuvalt järgnevast loogikast: kõigepealt on kirja pandud 1) kokkuvõtlikud kirjeldused *eestlusest* aastakümnete kaupa vastavalt uurimisküsimustele ja seejärel on 2) iga lõigu alguses kokkuvõtlik tabel teemakäsitluse kohta.

Lisaks kodeeritud 71 juhtkirjale märgiti analüütilisse tabelisse (lisa 3) ka kõikide vaatluse all olnud aastate ülejäänud kuude juhtkirjade pealkirjad, kirjutise laad, emotsionaalsus ja seos Eestiga ning sisestati Exceli tabelisse. Kokkuvõttes oli vaatluse all 837 juhtkirja, 71 neist analüüsiti põhjalikumalt ning diskussioon ja kokkuvõte kirjutati selle põhjal

2.4. Uurimisülesanded juhtkirjade analüüsiks

Käesoleva uurimistöö eesmärk on:

- välja selgitada, kas ja kuidas muutub ajalehe „Vaba Eesti Sõna“ 1949-2009 aastate jooksul ilmunud numbrites *eestluse* käsitlemine läbi aastakümnete,
- kuidas ja kui palju käsitletakse *eestluse* temaatikat ning
- miks ja millal fookus *eestluselt* mujale kandub.

Konkreetsemalt käsitleti kolme teemat järgnevalt:

- 1) *eestluse* käsitlemine,
- 2) fookuse kandumine Eesti teemalt mujale ja
- 3) ajalugu juhtkirja põhiteemana.

Iga vaheteema lõikes püstitasin uurimisküsimused järgmiselt:

- 1) *Eestluse* käsitlemine juhtkirjades

- a. Millisena käsitlesid paguluses elavad eestlased oma rahvuse ja kodumaa tulevikku sel ajal, kui Eesti oli okupeeritud Nõukogude Liidu poolt?
- b. Millisel määral väliseestlased sidusid end Eesti Vabariigi tulevikuga?

- 2) Miks ja millal kandub fookus Eesti teemalt mujale?

- a. Millal ja mis põhjustel ei olnud juhtkirjades Eesti teema enam oluline?
- b. Milline on juhtkirjade sisu emotsionaalsus aastakümnete kaupa?

- 3) Ajalugu kui juhtkirja põhiteema

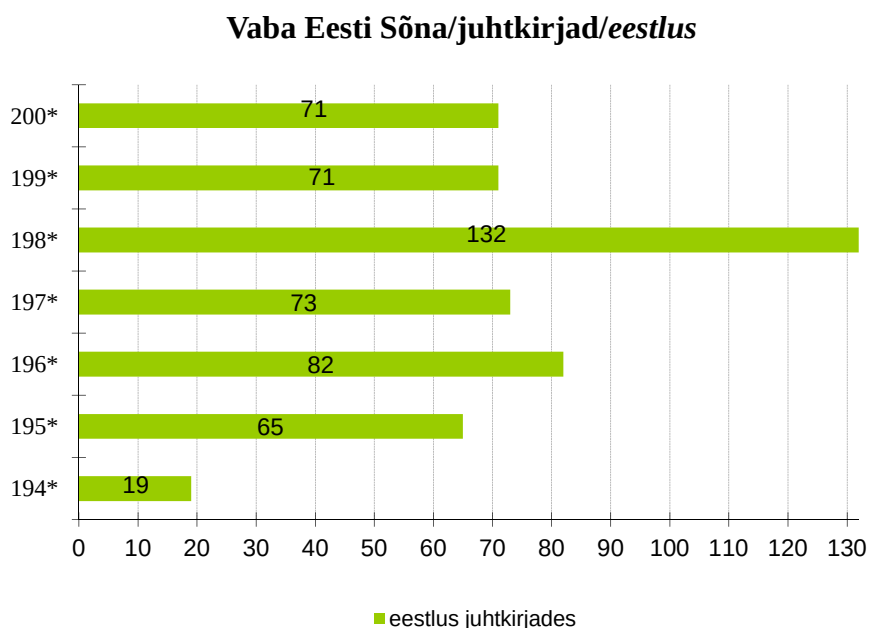
Kui palju käsitletakse ajalehe juhtkirjades Eesti Vabariigi ja eestlaste ajalugu?

Uurimisülesanded juhtkirjade analüüsiks

3. Empiirilised tulemused: Ajalehe „Vaba Eesti Sõna” juhtkirjade sisu ülevaade

3.1. Tulemuste osa

Valimisse kuulunud 71 juhtkirjast kirjutas *eestluse* teemast, vabadusvõitlusest jne 47 kirjutist. Parema üldpildi saamiseks on lisatud joonis 1, milles on näha lisaks valimis olnud aastatele ja kuudele ka samade uuritavate aastate jooksul ülejäänud kuudel kirjutatud juhtkirjade *eestluse* teema käsitlemise sagedus. Kokku loeti läbi ja kanti tabelisse 837 juhtkirja, nendest kirjutistest puudutati *eestluse* teemat 513 juhtkirjas.

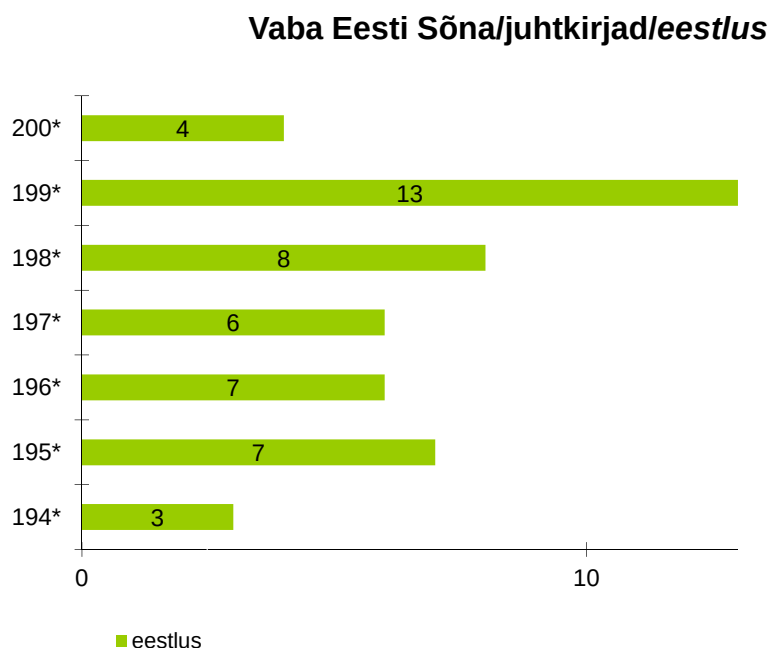
Joonis 1. *Eestluse* käsitlemise sagedus ajalehes „Vaba Eesti Sõna“ perioodil 1949 – 2009, aastakümnete kaupa (n= 837).

Joonis kirjeldab ajalehe „Vaba Eesti Sõna“ *eestlusest* kirjutavate juhtkirjade osatähtsuse kasvu ja kahanemist erinevatel aastakümnetel. Tulemuse paremaks illustreerimiseks kanti siia tabelisse 857 uuritud juhtkirja ja *eestluse* teema käsitlemise sagedus neis. Joonisel on näha, et kõige rohkem kirjutati nimetatud teemal 80. ja 90. aastatel, kui poliitiline olukord

Eestis oli ärev. 80. aastate 140st vaatluse all olnud juhtkirjas ei käsitletud *eestluse* teemat ainult seitsmes. 1993. aasta 61 analüüsitud juhtkirjast käsitles *eestluse* teemat 60, kuid 1997. aasta 47 analüüsitud juhtkirjast käsitlesid *eestluse* teemat 9 kirjutist. Seega saab fookuse kadumist *eestluse* teemalt näha juba 1997. aasta juhtkirjadest. Edasi näeme, kuidas 2000. aastatel 207 uurimise all olnud juhtkirjas käsitleti eestluse teemat ainult 71 kirjutises. Ilmar Mikiveri kirjutatud juhtkirju, milles antud aastakümnel refereeriti peamiselt USA lehtede välispoliitilisi artikleid, 2009. aastast enam valimis polnud, edaspidi vaatluse all olnud Vello Helki poolt kirjutatud juhtkirjad kajastavad Eesti kultuurisündmusi ja loomulikult tähendab see eestluse teema kajastamist.

3.2. *Eestluse* käsitlemine juhtkirjades

Allpool antakse ülevaade *eestluse* teema käsitlemisest aastakümnete kaupa valimis olnud juhtkirjade analüüsi kaudu.

Joonis 2. *Eestluse* käsitlemise sagedus ajalehes „Vaba Eesti Sõna“ perioodil 1949 – 2009, aastakümnete kaupa (n= 71).

Joonisel on numbriliselt märgitud kodeeritud juhtkirjades *eestlusest* kirjutamise teema tuleviku käsitlemise mudelite kordumiste arv. Mõistet *eestlus* analüüsiti sõnade *Eesti, eestlus, vabadusvõitlus, Eesti Vabariik, eestlane, rahvuskaaslased, kaasmaalased, kaaseestlastest ameeriklased, USA eestlaskond, Lääne eestlaskond, kodu-Eesti, eesti pagulased, meie rahvas, Eesti rahvas, Baltikum, kodumaa, eestlaskond* jms esinemise sageduse järgi vaatluse all olnud juhtkirjades. Analüüsitud 71 artiklist käsitles *eestluse* teemat 47 kirjutist. 1949. aastal oli valimis 3 juhtkirja, mis kõik kajastasid *eestluse* teemat, siis 50. aastate üheksast analüüsitud juhtkirjast ei kajastanud *eestluse* teemat kaks: „Eisenhower astus ametisse“ (VES 24.01.1953: 2) refereeris USA 34. presidendi inauguratsioonikõnet ja „Illusioonid“ (VES 14.02.1957: 2) kirjutas sündmustest Ungaris, Poolas, Rumeenias ja Bulgaarias. 60. aastate juhtkirjadest ei käsitletud *eestluse* teemat ainult ühes juhtkirjas „Oota.. ja...vaata“ (VES 14.02.1957: 2) , milles arutati Laose poliitilise olukorra ümber. 70. aastate juhtkirjadest ei käsitletud *eestluse* teemat samuti üks kirjutis pealkirjaga „Mis sünnib Genfis“. Vaatluse all oli tippjuhtide nõupidamine Genfis. 80. aastate juhtkirjadest ei käsitletud *eestluse* teemat neljas kirjutises: „Kremlis terrorism tuleb riivistada!“ (VES 12.03.1981: 2), „USA pöördpunktis rahvaste vabaduse kaitseks“ (VES 26.03.1982: 2), „Kremlis laimuahtsioonid USA arvel“ (VES 02.05.1985: 2) ja „Iga kokkulepe Venega, uue kaotuse algus“ (VES 09.05.1985: 2). Kõigis käsitleti aktuaalseid välispoliitilisi teemasid: kriis El Salvadoris, president Reagani välispoliitika, Genfi läbirääkimistest jne. Kui 90. aastate analüüsitud juhtkirjades ei olnud fookus mujal kui ainult *eestlusega* seotud teemadel, siis valimis olnud 2000. aastate juhtkirjades ei kajastanud *eestluse* teemat tervelt 14 kirjutist 18st. Kõikides kirjutati aktuaalsetel välispoliitilistel Eesti ja *eestlusega* mitte seotud teemadest. Allpool esitatakse ülevaade ajalehe „Vaba Eesti Sõna“ juhtkirjadest, mis käsitlesid *eestluse* teema käsitlemist aastakümnete kaupa.

1949. aasta juunikuu juhtkirjad

Valimis olnud ja analüüsitud juhtkirjadest käsitlesid *eestluse* teemat kõik 3 kirjutist.

Aastal 1949 kujutati juhtkirjades *eestluse* tulevikku jätkusuutliku ja lootusrikkana. Esimese numbri juhtkirjas „Mõttest sõnade ja tegudeni“ ütleb autor: „Algraskustele ja paratamatutele puudustele vaatamata meie sammume edasi, kutsume kõiki sõbralikule koostööle ja lubame

jääda ainult *eestluse* üldhuvide teenimisele.” (E.R. 11.06 1949: 1). „Koostöö tähe all, sihiks võitlus *eestluse*, tema keele, kultuuri ja vabaduse eest astub „Vaba Eesti Sõna“ tänasega teiste võitlejate kõrvale. Meie teeme, mis meie võimuses, ja palume: SU ÜLE JUMAL VALVAKU!” (VES 11.06.1949: 2) Ameerika Ühendriikidesse saabusid ikka veel DP-d, deporteeritud põgenikelaagrist, ning manitseti neid mitte hätta jätma, vaid igakülgset aitama ja toetama. Ajalehe kolmanda numbri juhtkirjas oli mõtisklus Eestisse tagasipöördumise kohta: „... et eestlasi füüsiliselt päästa ja neid rahvuslikeks ülesanneteks koondada, et nad meie, vabade eestlaste, ridu tihendaksid meie võitluses rahvaste ja kodu-Eesti vabaduse eest, nii et meid ükskord veel palju alles oleks kui pärast eksirännakuid taas vabakssaanud kodumaale pöördume.“ (VES 25.06.1949: 2)

1950. aastate juhtkirjad (jaanuar 1953; veebruar 1957)

Valimis olnud ja analüüsitud üheksast juhtkirjast käsitlesid *eestluse* teemat 7 kirjutist.

1950. aastatel käsitleti juhtkirjades *eestluse* tulevikku lootusrikkalt. *Eestlust* käsitleti kui kindla algusega, pikka lineaarset võitlust tuleviku suunas. Selgesihiline võitlus kodu-Eesti vabastamise ja kommunismi kukutamise eest oli saanud kindla vormi. Oli loodud pagulasorganisatsioonid lääneriikides elavate eestlaste poolt, Eesti Rahvuskomitee Ühendriikides (1952) jne. Eesti Vabariigi esindaja eksiilis, peakonsul Johannes Kaivi pöördumine „Ameerika Hääle“ raadiosaate kaudu 1949. aasta alguseks oli juhtkirjas ära toodud: „Ei saa olla kahtlust, et rahvaste vabastamine teostub ja kommunistlikus ikkes ägavad maad saavad tagasi vabaduse!“ (VES 3.01.1953: 2)

1953. aasta alguses loodi ja alustas tööd Ülemaailmne Eesti Keskorganisatsioonide Koostööbüroo Ameerika Ühendriikides. „Üheks tähtsamaks ülesandeks otseste rahvuslike ülesannete kõrval on Koostööbürool võitlus kommunismi vastu.” (VES 10.01.1953: 1). Lootust tugevale Eesti vaimule andis riigitegelase, kiriku ja -kirjamehe Jaan Lattiku ringkäik Ameerika Ühendriikide eestlaskonna seas, kinnitades veendumust - Eesti vaim paguluses ei kao! Jaan Lattiku sõnavõttud eestlaskonna seas jagasid oma kaasakiskuvate sõnumitega usku ja lootust eestlaste paremasse tulevikku: „Jäägem truuks oma verehäälele ja ustavaks sellele, mida omame! Jätkake tööd, koondage ridu, vaielge, kuid olge ühel meelel,

ületage koos raskused ja ärge minge araks, kui tulevad tormid.“ (Lattik, VES 31.01.1953: 1 kaudu)

1957. aasta jaanuarikuu juhtkirjas vaagitakse eestlase ja *eestluse* kujunemist, karme tingimusi, mis on sellise rahvuse vorminud ja sitkeks teinud. „Eesti rahval on kindel pärilik omapära, mis valju selektsiooni tulemusena on tugevasti positiivne. Eesti rahva püsimine ja areng pole mitte ainult meie rahvusliku egoismi vaid kogu inimkonna huvides.“ Lisatakse veel tugevamini: „Eesti rahvas saab enda omapära kõige edukamalt arendada oma enese loodud ühiskonnavormis - omariikluses. Teadlikkus meie rahva väärtuslikkusest kogu inimkonna arengule täidab meid üleva uhkustundega, mis meid üha enam tiivustab võitlusele meie rahvusliku kultuuri ja riikliku iseseisvuse eest.“ (Urm 07.01.1957: 2)

Eesti Vabariigi 39. aastapäeva juhtkirja läkituses toodi esile kindel siht ja veendumus tulevikuks: „Meie ülesanne on panna välja oma maksimaalne selleks, et Vaba Lääne rakendaks kindlama ja aktiivse ning jõulise poliitika Eesti ja kõigi teiste orjastatud maade vabastamiseks.“ (Vasar 21.01.1957: 1). Eelnevat kinnitas 28. veebruari „Vaba Eesti Sõna“ juhtkiri, mille pealkiri hõiskas: „Usume Eesti Vabariigi taassündi!“ ja autor kirjutab: „Olles sügavalt veendunud Eesti vabaduse ja riikliku iseseisvuse uuestisünnis, soovin Eesti rahvale kodumaal jätkuvat vaimukindlust ja sihiteadlikkust.“ (Vasar 28.01.1957: 1) Suurem Eesti Vabariigi aktus USA-s toimus New Yorgis ja Eesti Rahvuskomitee järjest intensiivsema tegevuse tagajärjel saadi tähelepanu ka USA poliitikute ringkondades: nii saabus aktusele tervitus USA asepresidendilt R. Nixonilt ja Kongressi Esindajatekoja enamus- ja vähemusrühmade juhtidelt, USA UN-i juhilt ja Senati vabariikliku erakonna juhilt. Kuberner H. Harriman kuulutas oma otsusega pühapäeva, 24. veebruari 1957. aastal, New Yorgi osariigis Eesti iseseisvuse päevaks. (VES 28.02.1957: 1) Aastapäeva aktusel töötatakse jätkata oma võitlust: „Sageli küsitakse - millal saab Eesti jälle vabaks. Ent meie ei tohi unustada, et Eesti vabanemine on tingitud maailmapoliitilisest olukorrast, kuid samal ajal ka meie endi aktiivsusest. Meenutades austusega Eesti riigi loojaid ja Eesti vabaduse eest võitlejaid kinnitame meie, et jätkame võitlust kuni Kodu-Eesti on vaba ja ütleme neile raudeesriide taha koos südamlike tervitustega - pidage vastu!“ (VES 28.02.1957: 1)

1960. aastate juhtkirjad (aprill 1961; juuni 1965; august 1969)

Valimis olnud ja analüüsitud kaheksast juhtkirjast käsitlesid *eestluse* teemat 6 kirjutist.

20. aprilli juhtkirjas 1961. aastal tõdevad autorid, et USA saadikutekojale on esitatud kaheksa ettepanekut ühenduses Ikestatud Rahvaste Komitee loomisega. (Niilus, Nurmsen, 20.04.1961: 2) Kirjutajad loodavad, et juba läänemaailmas hariduse saanud poliitiliselt teadlikud eesti noored jätkavad võitlust Baltikumi probleemide eest. „Miks ei peaks meie eeldama ja lootma, et eriti meie nooruse see osa, kes siin on omandanud kõrgema hariduse, tundes hästi eesti keelt ja olusid, aga olles teadlik ka Baltikumi probleemidest, hakkab peagi andma rahvasaadikuid ja senaatoreid!“ (Niilus, Nurmsen, 20.04.1961: 2)

Sellel aastakümnel Eesti vabadusvõitluse kandepind laieneb: 14. ja 15. juunil 1965. aastal viidi läbi suur Balti protestiaktsioon. See toimus Eestis, Lätis ja Leedus juba 25. aastat kestva Nõukogude Liidu okupatsiooni vastu ja ühildus juunikuus USA presidendi poolt väljakuulutatud Ikestatud rahvaste nädalaga. Eestlased, lätlased ja leedulased korraldasid sel puhul jumalateenistusi ja protestimiitinguid. Need toimusid USA-s keskustes, kus elas kõige rohkem kolme balti rahvuse liikmeid. Protestiaktsioonideks moodustati kohalik Balti Komitee, kuna Balti riike käsitletakse kui terviklikku mõtet. (VES 10.06.1965: 1)

Balti Komitee Washingtonis korraldas ühise protestimeeleavalduse Washingtonis 13. juunil 1965. aastal. See oli pühendatud Balti riikide okupeerimise 25. aastapäeva ja 13. juuni 1941. aasta juuniküüditamise ohvrite meenutamiseks. Osavõtjaid oli palju, ka noori, kõigist suurimatest pagulaste keskustest ning protestimeeleavalduse autokavalkaadis osales 125 loosungite ja lippudega ehitud autot. (VES 17.06.1965: 1)

Ameerika Ühendriikide senatis võttis selle aktsiooni tagajärjel sõna 110 rahvaesindajat, kes arvustasid Balti riike kurnavat neokolonialismi. „Senaator Jacob K. Javits ütles Senatis peetud kõnes, et Kreml ei saa enam kedagi petta oma propagandaga, mille eesmärgiks on maskeerida okupantide tõelist pale jõutarvitamise ja kommunistliku ideoloogia levitamise abil summutada vabadust Balti riikides.“ (VES 24.06.1965: 1). Eesti vabadusvõitlus sai konkreetse kuju, tunnustuse, toetavad organisatsioonid ja juhid. Eestlaste delegatsioon võeti Balti riikide 25. okupatsiooniaasta protestiaktsiooni puhul vastu Ameerika Ühendriikide rahvaesinduse mõlemas kojas. Eesti teemat käsitleti näiteks ühel korral juhtkirjades mitte poliitilistel ega patriootlikel teemadel, vaid kajastati Eesti tüdruku edukat esinemist

televiktoriinis: „Eesti tütarlapse edukas esinemine televisioonis.“ (VES 13.04.1961: 1). Noor võitja Merike Aro eelistas Hollywoodi pakkumisele edasiõppimist. „...kuna ma ei taha siirduda Hollywoodi, vaid kavatsen jätkata õpinguid kolledžis.“ (VES 13.04.1961: 3)

Ikestatud rahvaste nädala eesmärk on teavitada üldsust nendest rahvastest, kes elavad kommunismi rõhumise all. See idee algatati 1953. aastal ja alates 1959. aastast on see president Eisenhoweri poolt allakirjutatud seadusega tähistatud iga aasta kolmandal juulinädalal. Huvitav on mainida, et ka kõik järgnevad USA presidendid kuni Barack Obamani on selle traditsiooni jätkumist oluliseks pidanud.

Kas see [Ikestatud rahvaste nädal] rikub USA vahekorda Venemaaga? Ei, ajakirjanik seda ei usu, Venemaa ei ole oma välispoliitikaga nii kaugele jõudnud: „Päris mägede taga näib olevat olukord, kus Kremli klikk oma rahvusvahelisi olukordi korraldama ja arendama hakkab n.ö 20. sajandi vaadete ja kultuurimaalima seisukohtade kohaselt.“ (VES 7.08.1969: 2)

2) Vabas maailmas tuntakse hirmu Eestisse võõrtöölise asustamise üle: „Kreml jätkab Eestis töökäte puuduse tekitamist uute tööstuste soetamisega ja vanade laiendamisega nagu kõnelevad äsjased värsked andmed. Et selle otseseks järelauseks on uute venelaste transportimine okupeeritud Eestisse, on päevaselge. Seepärast tuleb meil järjest intensiivsemalt hakata tegutsema Vene vägivaldapolitiika vastu.“ (VES 14.08.1969: 2)

Kohe järgmises numbris on sama mure: „Kreml jätkab okupeeritud Eestis tööstuste ehitamist ja töökäte puuduse sildi all venelaste maaletoomist, et Eestis ja kogu Baltikumis saada ülekaalu venelastele. Sellele peab kaasa aitama ka kaudne ja otsene suund inimeste elama asutamiseks Venesse.“ Siinkohal loodavad pagulased siiralt aidata ja venestamise vastu võidelda: „Selles seisneb okupeeritud Eesti rahva traagika, et eksistentsiks ei ole tal omal maal kaitsjat. See on jäetud olukordade sunnil vabades maades elava eestlaskonna ülesandeks. Meie teame, et see on meie kohus ja teeme seda. Ükski meist ärgu jätku abistavat kätt andmast selle suure, äärmiselt raske ja tõsise ülesande täitmisel.“ (VES 28.08.1969: 2)

1970. aastate juhtkirjad (september 1973; oktoober 1977)

Valimis olnud ja analüüsitud kaheksast juhtkirjast käsitlesid *eestluse* teemat 6 kirjutist.

Eestis oli 1970. aastatel stagnatsiooniaeg. Valitses teisitimõtlevate mahasurumine, kultuurisidemete katkemine ja katkestamine Nõukogude Liidu ja läänemaailma vahel oli

normiks. Genfi konverentsil 1973. aasta septembrikuus oli kohal väliseestlastest poliitikute/vabadusvõitlejate delegatsioon: „Ülemaailmne Eesti Kesknõukogu hoiab konverentsi ajal esindajad Genfis, et ära kasutada igat võimalust Eesti küsimuse esiletõstmiseks konverentsist osavõtjate ja ajakirjanduse esindajate juuresolekul.” (Raudsepp 06.09.1973 VES: 2).

1973. aasta 13. septembri juhtkiri on ootuspärane - lapsed kooli: „Viimaste arvuliste andmete järgi õppis USA 15 eesti koolis 420 õpilast, kes tulid 235 perekonnast.“ (Randvere 13.09.1973: 2) Autor on pahane eestlastest lastevanemate vähese huvi vastu oma lapsi eesti koolidesse panna, kuna sellega kaasnevat palju tüli. „Eesti koolil on lapsele anda väärtusi, mida ta mujalt ei saa. Peamine üleskutse on eesti keele õpetamine koos teiste rahvuslike ainealadega, mis sisaldab noortele tunde tema rahvusliku kuuluvuse üle. On kurb, kui ei kuuluta kusagile, siis pole sa ei keegi.“ (Randvere 31.09.1973: 2) Eesti Koolide keskuse arvates võiks õppetööga alata juba siis, kui saadakse kokku 8-10 kooliealist last vanuses 5-14 aastat. „Sel sügisel peaks koolikell kostma ka nendesse meie rahvuskoondistesse, kus veel eesti kooli ei ole. Neid paiku leidub ja seal töötavad mitmed organisatsioonid. Leidub ka kooliealisi lapsi, kuid nendele ei ole asutatud eesti kooli. Kooli asutamine peaks saama sealsetele organisatsioonidele üheks meeldivaks rahvuslikuks ülesandeks. Eesti koolil on täita suur ülesanne, et kutsuda eesti perekondade lapsed suuremal arvul omandama rahvuslikke teadmisi, et nad jääksid eestlasiks ja püsiksid Eesti eluvõitluses.“ (Randvere 13.09.1977: 2)

27. septembri juhtkirjas on tunda suur pettumust USA välispoliitikas Nõukogude Venemaaga. Autor kritiseerib teravalt USA liiga „pehmet“ poliitikat: „Järeleandmine Kremlile, mis iseloomustab suure ja tugeva USA poliitikat, mõjutab meie tänapäeva ka sisepoliitiliselt, mis on väga kahjulik. USA poliitika ja abistamine on aidanud Kremli diktaatoriteklikki jääda pukki.“ (Raudsepp 27.09.1973 VES: 2) Raudsepp leiab, et meie (pagulaste) seisukohtade avaldamine Kongressi liikmetele on möödapääsmatult vajalik. (Raudsepp 27.09.1973 VES: 2)

Eesti pagulaskonna võitlus läänes kodu-Eesti vabaduse eest on pidev ja märkimisväärne. „Küsimuses pole mitte, et kas Balti riigid saavad vabaduse tagasi, vaid millal nad tagasi saavad. Kuigi N. Liit hävitas vabaduse Balti riikides 40 aastat tagasi, ta ei ole suutnud

kustutada vabadustuld ja lootust vabaduse taastulekusse baltlaste südameis.” (18.10.1977 VES: 1). Genfi konverentsil 1973. aasta septembrikuus oli kohal väliseestlastest poliitikute/vabadusvõitlejate delegatsioon: „Ülemaailmne Eesti Kesknõukogu hoiab konverentsi ajal esindajad Genfis, et ära kasutada igat võimalust Eesti küsimuse esiletõstmiseks konverentsist osavõtjate ja ajakirjanduse esindajate juuresolekul.” (27.09.1973 VES: 2).

Eesti Rahvusorganisatsiooni X kongressil Lakewoodis 1977. aastal oli põhirõhk käimasoleval vabadusvõitlusel, kodu-Eesti küsimuse tutvustamisel ja noortel. “Meie tegevusele on suunatud eestlaste pilgud kodumaal, kes vaenlase võimu all ei saa endi eest kosta ega oma elu arendada. Neile saadame siit oma tervitused, kinnitades nende usku vabaduse taastulekusse.” (06.10.1977 VES: 1). Konverents toimus 1. ja 2. oktoobril 1977. aastal ja sellest võttis osa 67 Välis-Eesti organisatsiooni. Konverentsilt jäi tähtsamana kõlama mõte: „Vaba maailma eestlaskond on kinnitanud oma lahutamata osa Eesti rahvast, tehes kõikvõimaliku ka vabadusvõitluse jätkamiseks. Eesti vabaduse taastamiseks.” (VES 06.10.1977: 1) Konverentsi avas ERKÜ Rahvusorganisatsioonide toimkonna juhataja Harry Must ning ta märkis oma sissejuhatavas kõnes, et ERKÜ töö 25 tegevusaasta jooksul on leidnud tähelepanu ka siinse maa [USA] valitsuse juures: „Meil on häid kontakte, meid tuntakse ja meiega arvestatakse.” (Must 1977, VES 06.10.1977: 1 kaudu). Ülemaailmse Eesti Kesknõukogu esimees Alfred Anderson: „Meie tegevusele on suunatud eestlaste pilgud kodumaal, kes vaenlase võimu all ei saa endi eest kosta ega oma elu arendada. Neile saadame siit oma tervitused, kinnitades nende usku vabaduse taastulekusse. Ma olen uhke, et USA on keeldunud tunnustust ära võtmast Leedu, Läti ja Eesti iseseisvatelt demokraatlikelt riikidelt. Möödunud aastal USA senat taaskinnitas nende õiguspäraste riikide tunnustamist.” (Anderson 1977, VES 06.10.1977: 1 kaudu). Respublikaanist senaator Harrison A. Schmitt esines Balti-vabadusmeeleavaldusel 28. septembril 1977. aastal, kõnega ja märkis muuhulgas: „Ma avaldan kiitust kõigile, kes tulid kaugetest kohtadest kokku laupäevasele meelevaardusele, et juhtida Valge Maja ja Kongressi tähelepanu vabaduse õiglasele eesmärgile.” (Schmitt 1977, VES 18.10.1977: 1 kaudu).

Kui Nõukogude Liit hakkab oma punapropagandat „vabastatud Balti riikide“ kohta avaldama ja levitama pagulaste asukohamaades ingliskeelsena, võtab eestlastest pagulaskond seda kui

tõsist ohtu. „Tähelepanu juhtimine Vene käitumisele ja võtteile on äärmiselt oluline, et vältida meie asukohamaade elanike langemist Kremli valede ohvriks. Seda kommunismi tundmist tuleb laiendada. Oleme üle jõudmas sellel alal esimestest tõsistest sammudest. See peab meid julgustama uute faktidega esinemiseks. See ei sünni aga meie passiivse pealtvaatamise juures.“ (Raudsepp 27.10.1977 VES: 2).

1980. aastate juhtkirjad (mai 1981; veebruar 1985; juuli 1989)

Valimis olnud ja analüüsitud 12. juhtkirjast käsitlesid *eestluse* teemat 8 kirjutist.

Eesti teema käsitlemine juhtkirjades erines eelmiste kümnendite käsitlest, poliitiline olukord Euroopas muutus niivõrd kiiresti. On väga suur vahe, milline oli Eesti olukord poliitilisel maastikul 80. aastate alguses ja lõpus. 1980. aastate alguseks oli „raudne eesriie“ veelgi tihenenud: „Üldiselt on teada, et Kreml ei soovi, et tema piiresse haaranud teaks enam sellest, kuidas elatakse maailmas, eriti demokraatlikes maades, missugused on kõigest kaugel ees kommunistliku diktatuuri haardeis olevast.“ (Raudsepp 16.05.1985: 2). Kirjutistesse tuli sisse raevukus, 1981. aasta ja 1985. aasta juhtkirjade pealkirjad on hoiatavad, süüdistavad, isegi ähvardavad: „Kreml petab, võltsib ja valetab“ (VES 5.03.1981: 2), „Kreml terrorism tuleb lõpetada“ (VES 12.03.1981: 2), „Kreml laimuaktsioonid USA arvel“ (VES 02.05.1985: 2).

Juhtkirjades ei kirjutata niivõrd *eestlusest* kui sellisest, vaid *eestlusest* läbi vabadusvõitluse, läbi vabadusiha, kutsutakse teisi pagulasi aktiivselt vabadusvõitluses osalema, võitlema aktiivselt Kremli propaganda vastu.

UN-i allorgan Kremli vägivalda teenimas: „Nõukogude Vene peab UN-i organi rahukonverentsi ei kusagil mujal kui okupeeritud Tallinnas! UN-i organ on kaldunud vasakpoolsele propagandistlikule tee!“ (Raudsepp 23.05.1985: 2) Ning juhtkirjas „Kreml kuriteod päevavalgele“ nõutakse vastust küüditatud, vangistatud, tapetud ja teadmata kadunud eestlaste kohta, punaterrori osaks langenute kohta. (Raudsepp 30.05.1985: 2)

Ceterum Censeo Carthaginem Esse Delendam, nagu ütles Vana-Rooma senaator Cato-vanem. Juhtkirjade autor Raudsepp on sama järjepidev *eestluse* eest võitlemisel ja teisi võitlusesse innustades kui senaator Kartaago lammutamise plaanis:

„Head kaaseestlasist ameeriklased, kas suudame, kas tohime selle kõige puhul vaikida?.... Või asume asja selgitama...Ja hakkamegi...” (Raudsepp 05.03.1981: 2)

„Olge aktiivsed, kirjutage nii palju kirju oma esindajaile Kongressis kui suudate ja nõudke neilt president Reagani poliitika toetamist, eriti N. Vene osas. Tehkem seda kas omal jõul või abiga. Aga teeme.” (Raudsepp 19.03.1981: 2)

„Pääs USA-sse peab olema suletud demokraatliku riigikorra kaitseks seaduslikult natsidele ja kommunistidele. Meil lasub koos teiste ikestatutega ülesanne vastavate sammude astumiseks.” (Raudsepp 26.03.1981: 2)

„Peab lõpetama laimuaktsioonid tema (Kremli) haardest pääsenud pagulaste vastu. Ja meie ise peame need mõtted üldsuse huvides kandma kogu USA rahva ette.” (Raudsepp 2.05.1985: 2)

„Saatke lugejakirju uudiste meediatele, tutvustage Vene tegelikkust nii ulatuslikult kui iganes suudame. Igat liiki koostöö ja lepped Venega on meie kaotuse algus.” (Raudsepp 9.05.1981: 2)

„Miks okupatsiooniväed pole ikka veel lahkunud Balti vabariikidest? Kõnelge neist probleemidest kõikjal, kirjutage kõikjal kus võimalik ja esinege oma Kongressiliikmetele nõudmistega, et õigus pääseks maksvusele.” (Raudsepp 16.05.1985: 2)

„Seepärast, head kaasmaalased, teeme kõik, et UNESCO kasutamine Kremli huvides ja kongress Tallinnas, tõstatatakse rahvusvahelisele foorumile. Meie ei väsi vene vägivalda paljastamast.” (Raudsepp 30.05.1985: 2)

„Meie kohus on igal, kes neis küsimustes omavad andmeid, kõik kirja panna, et kord ühiselt esitada need seal, kus vaja. Ja täidame oma kohused.” (Raudsepp 30.05.1985: 2)

„Meid ootab suur töö. Peame võitma vabadusvõitluses Läänemaad enda päritolumaade toetajaiks. Kreml mõistab vaid survet, just jõu survet, milleks Lääs on alati võimeline. Selleks kõik tööle, inimõiguste rikkujail pole kohta tänapäeva maailmas.” (Raudsepp 13.07.1989: 2)

„Ka meist siin oleneb Eesti ja tema rahva saatus. Meid ei tohi tabada Nõuk. Karjala tee. Selles on iga samm oluline.” (Raudsepp 30.07.1989: 2)

1989. aasta juhtkiri kirjutab kodu-Eesti vabadusvõitlusest. Kardetakse, et Gorbatsšov ei anna Baltimaid vabaks: „Gorbatshovi peasihiks on kogu sündmuste käigus saavutada

rahvusvahelises poliitikas Eesti, Läti ja Leedu vabariikide annekteerimisele rahvusvaheline tunnustus. Gorbatshovi käsilane okupeeritud Eestis, V. Väljas, tegi teatavaks Gorbatshovi seisukoha okupeeritud Balti riikide küsimuses, kui ta ütles, et 50 aastat mitteeksisteerinud Balti riikide taastamine pole mõeldav, püüdes ajaloo ja juriidiliste küsimustega opereerida, kuigi ta neid ei tunne. Sellega paljastas ta juba ette Gorbatshovi ja Nõuk. kompartei seisukohad.“ (Raudsepp 20.07.1989: 2) Tuntakse muret okupeeritud Eestis üha suureneva muulaste arvu pärast: „Okupeeritud Eestis suureneb muulaste arv vaatamata maa peremeesrahva hoiatavaile häälele. Peaksime olema pimedad ja kurdid, kui neid hääli ei kuule või samme ei näe.“ (Raudsepp 20.07.1989: 2)

Juhtkirja autor hoiatab kaaspagulasi ajaloolise kodumaa külastamise eest: „Ärgu keegi mõtelgu, et vaid tema omab sugulasi raudeesriide taga. Et tema peab neid minema külastama. Meil kõigil on omakseid Nõuk. okupatsiooni haardes ja meie kõigi mure tohiks olla see, et nemad kord vabaneks vangipõlvest, mis meie rahvalt on nõudnud sadu tuhandeid ohvriks. Kas keegi meist loodab oma külaskäikudega nende põlve parandada?“ (Raudsepp 20.07.1989: 2)

„Kodu-Eesti on teinud eesti rahva ajaloos Kalevipoja kanglastegusid. Ja meie? Meil hakkab isegi lonkama siin kultuuriline ja seltskondlik elu ega taheta näha sedagi, kuidas „võõras käsi“ seda segab. Jätame tähele panemata olulisi fakte... ei tea, millele lootes.“ (Raudsepp 20.07.1989: 2) Siinkohal tunnustab juhtkirja autor tõenäoliselt Eestis uue, noore, eesti- ja vabadusmeelse põlvkonna peale kasvamist, jõulist vabadusliikumist kodu-Eestis.

1989. aasta 27. juuli artiklis manitsetakse - kallid kodueestlased, ärge nii väga tükkige meile külla kinkisid saama. Pagulaste huvi on küll, et Eesti vabadus taastataks, kuid nende ühiskonna suurimaks mureks pole kodueestlastele pakkuda mitte reise, vaid toetust. „Meie ühiskonna kõige suuremaks mureks pole mitte reiside pakkumine neile sellest huvitatuile. Meie huvi on, et Eesti vabadus taastataks. Et eestlastele taastataks nende õigused. Et ta võiks ise korraldada oma elu ja tegevust. Et ta võiks ise jõuda selleni, et ei palu küllakutset võhivõõralt rahvusaaslaselt, vaid et ta ise reisib siis, kui ta tahab, ja sõidab sinna, kuhu ta tahab.“ (Raudsepp 27.07.1989: 2)

Siinkohal on vaja välja tuua oluline tsitaat: „Kui väliseestlased poleks kogu oma pagulaspõlve osas, või kui enne neid Läänes elanud eestlased poleks ka kõik teinud, mis oli

neil võimalik teha, olnuks okupeeritud Eesti isegi maailmakaardilt kadunud, sest suurküüditamised oleksid ilma mingi kahtluseta uuesti toimunud.“ (Raudsepp 27.07.1989: 2)

1990. aastate juhtkirjad (september 1993; november 1997)

Valimis olnud ja analüüsitud 13 juhtkirjast käsitlesid *eestluse* teemat kõik kirjutised. Vaadeldud perioodi kodeeritud juhtkirjade sõnum oli väga erinev. Poliitiline olukord Euroopas oli ärev ja Eesti poliitilisel maastikul toimusid suured muudatused.

Juhtkirjades kajastati laienevat Balti riikide vabadusvõitlust. Raudsepp ajakirjanikuna nõudis vabadust Eestile ja Baltikumi rahvastele järjekindlalt läbi oma kirjutiste, küll veel tulevikuvormis, aga veendunult: „Olukord nõuab ka maa vabastamist nii Eestis kui ka Lätis, nende seaduslike piirideni. Vägivallal, millega Vene praegu nende riikide piires toimib, jõule toetudes, peab tulema lõpp.“ (Raudsepp 30.09.1993: 2) Siin peetakse silmas Vene vägede Eestist väljaviimist. Kuid Eesti on juba vaba, kehtib Eesti kroon, kõik on täide läinud, mida lauludes lauldud ja igatsetud. Muret teeb piirilepe ja okupatsioonivägede viibimine Eesti territooriumil: „Praeguse ni on N. Liidu poolt vabastamata Eesti maa-alasid kuni seadusliku Eesti-Venemaa piirini. Ja praeguse ni on, kogu maailmale teadaolevalt, Vene väeosad ikka veel, vägivallale toetudes, võõral, Eesti Vabariigi pinnal võimutsemas okupatsioonipäevist alates kuni tänaseni.“ (Raudsepp 2.09.1993: 2) Eesti piir ei ole oma endistes raamides ja mingipärast tuleb just siin sisse – meie, ameeriklased. „Meie, ameeriklastena, Eestist, Lätist ja Leedust pärinevatena, nõuame Genfi proklamatsiooni austamist. Vägivallale, millega Vene praegu nende riikide piires toimib, jõule toetudes, peab tulema lõpp.“ (Raudsepp 30.09.1993: 2) Siin on juttu veel vene vägede Eestis viibimisest ja sellest, et Eesti omavalitsuste valimisest võivad osa võtta ka muulased. „Meie, kui ameeriklaste, nõue on, et kuni Venemaa ei allu üldistele õigusmõistetele, kuni võõrad, kes on Eestisse asunud ja seega seal raskusi tekitanud ning uusi raskusi looma hakanud, ei mõista, et neil on vaja täna - mitte homme - osta ühe otsa raudtee- või bussipilet oma koju. Meie nõudeks on ja jääb: Au sees olgu Eesti piirid igaveseks, koos nende igipõliste Soome-ugri maa-aladega, mis langenud kunagi röövsalkadest rahvaks arvatute saagiks.“ (Raudsepp 23.09.1993: 2) Nõutakse vaibumatult Eesti ajalooliste piiride taastamist ja tulevikku, *eestluse* oma, nähakse üsna mustades värvides, kui muulasi Eestist ära ei saadeta: „Midagi peab maailmas muutuma. Ka USA ei peaks kaasa

minema Balti rahvaste hävitamisprogrammis, mida edasi valitsema pääsenud moskoviidid taotlevad. Eesti vabadusvõitluslik aparatuur peab juba täna koostama faktidele rajatud aruande sellest, mis juhtub Eesti rahvaga, kui 500 000 muulast pääsevad Eestisse, nagu Moskva kavad ette näevad“ (Raudsepp 9.09.1993: 2)

Alates 1997. aastast on juhtkirjade autor valdavalt ajakirjanik Ilmar Mikiver ja juhtkirjadest puudutasid Eesti teemat ainult neli. 6. novembri juhtkiri 1997. aastast käsitles seitsme Eesti nimeka riigitegelase avaldatud manifesti „Millist riiki tahame?“. „Meile siin väljas tundub, et `Seitsme mehe manifestis` toonitatud põhimõtted ei ole midagi eriti uut, ei poliitilisel, sotsiaalsel ega hariduslikul alal“, „Ning väliseestlased teavad, et kodus ei osatagi enam hümnis sõnu: „...tema vana kooli lõpuaktusel ei osanud õpilased enam Eesti hümniga laulda. See mängiti maha helilindilt. Ainsaks lauljaks oli külaline Torontost.“ (Mikiver 6.11.1997: 2) ja seda peetakse signaaliks, et Eestis on kätte jõudnud aeg kolmandaks rahvuslikuks ärkamiseks. Artikkel Eesti Vabariigi algusminutitest 26. novembril 1917. aastal tegi ekskursiooni Eesti Vabariigi esimestesse aastatesse 1918. aastal (Mikiver 20.11.1997 VES: 2).

Ülejäänud 24 valimis olnud ja analüüsitud juhtkirja kajastasid aktuaalseid välispoliitilisi teemasid: põhiliselt ajalehtede „Washington Posti“ või „New York Timesi“ autoripoolsed refereeringud.

2000. aastate juhtkirjad (märts 2001; mai 2005; juuli 2008; juuli 2009)

Valimis olnud ja analüüsitud 18 juhtkirjast käsitlesid *eestluse* teemat 4 kirjutist.

Eestluse ja vabadusvõitluse teema valimis olnud juhtkirjades oli teisejärguline. Eesti teemast kirjutati 08. märtsil 2001. aastal, mil tutvustati Tallinnas ilmunud koguteost „Vaba Eesti Tähistel“. „Ja kas saabki Vaba Eesti mõttepärand kunagi vananeda? Selles on tallele pandud rahvavalitsuse, esindusliku riigikorra, tööstusdemokraatia, hoolekande, kultuurivabaduse, jah, isegi Euroopa Ühendriikide ideed, mille ümber jätkub tsiviliseeritud maailma debatt tänapäevani.“ (Mikiver 08.03.2001: 2). *Eestluse* ja Eesti poliitika teemat puudutati kommentaaris Mart Laari osaluse üle Pariisis toimunud demokraatiade maailmaliidu (IDU) kongressil, samuti märgiti EV Presidendi Toomas Hendrik Ilvese sõnavõtt soome-ugri rahvaste maailma-liidu kokkutulekul Handi-Mansimaal.“ Kui Laari eesmärgiks Pariisis oli

veenda läänelikku üldsust Eesti demokraatlikkuses, siis Ilves omalt poolt rõhutas Venemaa riikkondsuseta soomeugri rahvaid nägema 'euroopalikkuses' teed 'liberaalsele demokraatialle' nagu seda on Ungari, Soome ja Eesti.“ (Mikiver 29.07.2008: 2). Artikli autor Ilmar Mikiver kirjutas eelnevaga seoses huvitava mõtte: “Võime koguni nentida, et tänapäeva maailmas esindab ehtsat euroopalikkust just ehtne ameerikalikkus.“ (Mikiver 29.07.2008: 2).

2009. aastast vaatluse all olnud lehtedes pole juhtkiri enam selline, mida olime eelnevate aastate jooksul lugema harjunud. Selle asemel on rubriik „Majandusuudiseid Eestist“. Valimisse võeti ja kodeeriti Vello Helki poolt kirjutatud ülevaated lehekülje teisel veerul. Vello Helk oli Taanis elav väliseestlane, kes analüüsis põhiliselt kodu-Eesti kultuurisündmusi, kuid põgusalt ka poliitikat. Nii võeti vaatluse alla, milline oli Eestis tagasiside, kui avaldati Karl Ristikivi päevikud (Helk 2.07.2009: 2) ja arutelud Vabaduse Risti üle, kas seal on tegemist natsistliku sümboliga või ei. (Helk 23.07.2009: 2)

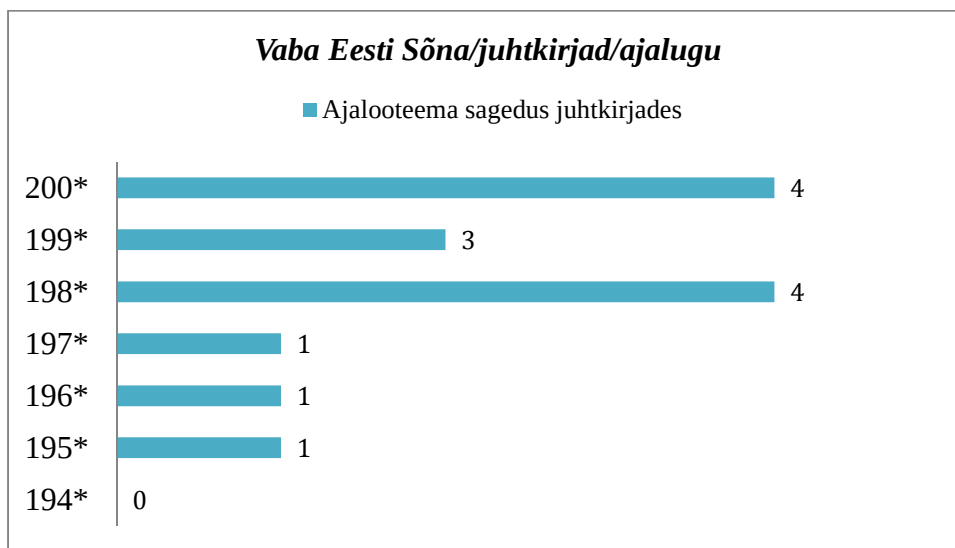
Autor näeb Eestile suurt ohtu venelaste näol: „Ei õnnestunud Eestit venestada tsaari ega ka nõukogude ajal, aga nüüd tehakse seda palju efektiivsemalt, ikka samm-sammult. Varem polnud ju Eestis samasuurt venelaste kolooniat, kes kogu aeg sihhib Moskva suunas. Väsimatult korratakse, et ega suure vastu nagunii ei saa ja keegi appi ei tule. Samal ajal halvustatakse ja alavääristatakse eestlaste panust.“ (Helk 30.07.2009: 2)

Kritiseeritakse, kuidas TEA leksikonis on mõisteid valesti tõlgendatud. Mõisted „siirdus“ ja „emigreerus“ on vastuolus ajaloolise loogikaga, samuti häirib autorit Eesti ja ENSV ühtlustamine. „Korrektsem oleks näiteks `Eesti poliitvang, ENSV parteitegelane`. Kas Eesti ja ENSV ühtlustamine on TEA printsiibiks, nii et ENSV ajal olid samuti õiged riigimehed-ja tegelased?“ (Helk 30.07.2009: 2)

Poliitikast ja vabadusvõitlusest ei räägita enam sõnagi, samuti on Eesti ja eestlaste olevik ja tulevik selge - elatakse praegu ja tulevikus Eesti Vabariigis.

3.2 Ajalugu kui põhiteema

Allpool antakse ülevaade ajalooteema käsitlemisest aastakümnete kaupa valimis olnud juhtkirjade analüüsi kaudu.

Joonis 3. Ajalooteema käsitlemise sagedus ajalehes „Vaba Eesti Sõna“ perioodil 1949 – 2009, aastakümnete kaupa (n= 71).

Joonisel on numbriliselt märgitud ajalooteema käsitlemine juhtkirjades. Valik põhines artikli tonaalsusel ja sisul, uuriti, kas kirjutati olevikust rohkem minevikusündmuste kaudu, leides paralleele olevikuga, oldi nostalgiline „ikestatud kodumaa“ kannatusrikka mineviku suhtes või kirjutati maailma ajaloosündmustest seoses Eestiga. Valik tehti juhtkirja esmasel läbilugemisel, niiviisi saadi kõige objektiivsem tulemus. Juhtkirjade pealkirjadest polnud reeglina võimalik välja lugeda, kas teemaks oli ajalugu või ei. Analüüsitud 71 artiklist meenutati *eestluse* ajalugu 13. korral: 40. aastatel mitte kordagi, 50. aastatel ühel korral, aga siis ka mitte otseselt, vaid vihjamisi: „Oma tuhandetesse aastatesse ulatuva mineviku taustal on Eesti võimeline ka seekordsed tagasilöögid taluma. „Orjastatud ootavad“ (VES 21.02.1957: 2). 60. aastate juhtkiri räägib Teise maailmasõja lõpust ja eestlaste rõhumisest kodumaal „Süüdlased süüdistavad teisi“ (VES 7.08.1969: 2) ja 70. aastate ainus ajalugu puudutav juhtkiri „Meie ei looda asjata“ (VES 20.10.1977: 2) kirjutab 69 aastat kestnud Nõukogude türanniast Eestis. 80. aastate valimisse osutunud juhtkirjade pealkirjade järgi ei

saa samuti teada, kas sisu puudutab ajalooteemat või ei. „Kremli terrorism tuleb riivistada“ (VES 12.03.1981: 2), „Reagani“ seisukohad vajavad toetamist“ (VES 19.03.1981: 2), „Kremli kuriteod päevavalgele“ (VES 30.05.1985: 2) ja „Vägivald pole õiguslikkuse aluseks“, milles kasutati ajalooteemat väikeste illustreerivate näidetena. „Sellest vägivaldaaktist [MRP paktist] on möödumas 50 aastat, II maailmasõja lõpust 45 aastat. Nendele küllalt suurtele aastaarvudele vaatamata on N. Liit võimalikuks pidanud ... jätkuva peremehetsemise neis kolmes Balti vabariigis. Neis on pool sajandit valitsenud vägivald kõige oma jubedustega.“ (VES 13.07.1989: 2) 90. aastate juhtkiri „Balti riikide hävitamispoliitika vajab kaitselööke“ (VES 09.09.1993: 2) ja „Venemaa vägivald peab lõppema“ (VES 23.09.1993: 2) kirjutavad ajaloolisest Eesti-Venemaa piirist ja selle taas kehtestamise vajadusest, juhtkiri 20. novembrist 1997 aastast kannab pealkirja „26. november 1917“ ja seal antakse ülevaade esimese Eesti Vabariigi algusmomentidest. 2000. aastate juhtkirjades annab pealkiri „Mis juhtus 9. mail.“ (VES 3.05.2005: 2) aimu, et käsitletakse Teise maailmasõja lõppu, sama, Teise maailmasõjaga seotud, teema on 31. mail 2005 aastal Ilmar Mikiveri kirjutatud juhtkirjas „Segadus Jalta ümber“.

Eesti ajalooga seotud minevikusündmusi ja tähtpäevi käsitleti juhtkirjades põgusalt või ei olnud need juhtkirja tähtsamaks teemaks. Ajaloosündmustest kirjutati illustreerivate tagasisivaadetena või olevikusündmusi täiendavana, alusbaasina ja tänapäeva mõjutajatena.

1949. aasta juhtkirjad

Selle aasta analüüsitud kolmes juhtkirjas ajaloo teemat ei käsitletud.

1950. aastate juhtkirjad (jaanuar 1953; veebruar 1957)

Valimis olnud ja analüüsitud üheksast juhtkirjast oli põige Eesti ja *eestluse* ajalukku ühes kirjutises.

Juhtkirjas „Orjastatud ootavad“, kirjutatakse Eesti Vabariigi 39. aastapäeva tähistamisest ning meenutatakse: „See oli 24. veebruaril 1940, kui Eesti seisis viimati lipuehteis oma suuropäeva puhul, kui kuulati oma presidendi ja riigijuhtide kõnesid. 1941 valitsesid maad juba Kremli okupatsiooniväed ja 1942 mil Eesti okupeerisid tolleaegse Saksa väed, oli küll lubatud 24. veebruari tähistamine, ent vaid `vabaduspäevana`.“ (VES 21.02.1957: 2)

1960. aastate juhtkirjad (aprill 1961; juuni 1965; august 1969)

Valimis olnud ja analüüsitud kaheksast juhtkirjast oli põige ajalukku ühes kirjutises.

Juhtkirjas kajastati ajaloo teemat illustreerimaks kommunismi kuritegusid, paralleele tõmmati Hitleri ja Hruštšovi vahel: „N. Vene oli üks II Maailmasõja algatajaist koos oma seekordse liitlase ja mõttekaaslase Hitleri-Saksamaaga.“ (Raudsepp 07.08.1969: 2),

1970. aastate juhtkirjad (september 1973; oktoober 1977)

Valimis olnud ja analüüsitud kaheksast juhtkirjast oli põige ajalukku ühes kirjutises.

Ajalooteemat puudutati põgusalt: „Juba üksi fakt, et Nõukogude Liidus on kommunistlik türannia valitsenud 69 aastat, tõendab, et Kremlist valitsev diktaatorite peamees oma kollektiiviga, nii praegune kui kõik eelkäijad, on Venemaa rahvaid valitsenud mitte raudkinnastega, vaid puhtalt kirvega.“ (Raudsepp 20.10.1977: 2)

1980. aastate juhtkirjad (mai 1981; veebruar 1985; juuli 1989)

Valimis olnud ja analüüsitud 12 juhtkirjast vihjati ajaloosündmustele neljas kirjutises.

Ajalooteemat käsitleti juhtkirjades kaudselt. „Minevikku ei taheta meenutada, kuid see meenutab end ise sadade ja uute sadade tuhandete põgenike näol Kaug-Ida maadest, missugused arvud ei kahane, vaid kasvavad. (Raudsepp 12.03.1981: 2) „Koloniaalimpeeriumite aeg on ajaloos. Ainult üks, Kremlimaa, kõige toorema režiimiga neist, on säilinud.“ (Raudsepp 19.03.1981: 2) Nõukogude Liidu kuritegudest eestlaste vastu kirjutatakse 30. mai juhtkirjas 1985. aastal ja küsitakse teraval toonil: „Kas keegi maailmas saab õigustada seda vaikimist, mis selles küsimuses tänapäeva maailmas valitseb? Oleme siin käsitlenud Kremli poolt jubedat eestlaste hukkamist II maailmasõja sildi varjus.“ (Raudsepp 30.05.1985: 2), pöörduakse ka Molotov-Ribbentropi pakti ajaloo juurde ja selle tagajärgede kohta Eestile ja tema vabadusele: „Balti riigid ei ole kunagi kuulunud N. Liidu koosseisu ja seega ei saa need riigid lahkuda sealt, kuhu nad pole kuulunud“. (Raudsepp 13.06.1989: 2)

1990. aastate juhtkirjad (september 1993; november 1997)

Valimis olnud ja analüüsitud 13 juhtkirjast oli põige ajalukku kolmes kirjutises.

Venemaa vägivald peab lõppema, nendib autor samanimelises kirjutises ja meenutab MRP-pakti salaklausleid: „Kogu maailm tunneb Molotov-Ribbentropi pakti (MRP) ja salaklausleid, millega hitlerlased Saksamaa poolelt, ja Vene psühhopaat stalinisti poolelt omavaheliste mõtteosadena Balti Vabariigid 1940.a. okupeerisid, kogu II Maailmasõja aja, vahelduva okupatsiooniga, valitsesid ja viimase poolsajandi Lääne vaikimisega jätsid Balti vabariigid N. Liidu metsikustega teostatud okupatsiooni alla.“ (Raudsepp 23.09.1993: 2) ja „Sellest kõneleb Balti rahvaste ajalugu, mis on vanem Põhja- Lääne Venemaa ajaloost ja mis kõneleb nende rahvaste elupaikadest, kõneleb soome-ugri rahulikkust ja töökust harrastavaist rahvaist, mis on Vene vägivalla, türannia, jõupoliitika ja veel suuremategi jubeduste kasutamisega omastatud.“ (Raudsepp 09.09.1993: 2)

Eesti Vabariigi 80. aasta juubeli eel kirjutatakse Eesti Vabariigi algusest, Maapäeva otsusest ja selle otsusega seotud poliitikutest. „Pean silmas Eesti Vabariigi iseseisvumisprotsessi, mille avataktiks oli Eesti ajutise omavalitsuse seaduse kehtestamine Vene Ajutise valitsuse poolt 30. märtsil 1917 ja finaalsiks Tartu rahuleping Eesti Vabariigi ja Nõuk. Venemaa vahel 2.veebruari 1920. Esimeseks haripunktiks selles protsessis oli Maapäeva otsus kuulutada end Eestimaa ainsaks kõrgema võimu kandjaks. See sündis 28. novembril 1917.“ (Mikiver 20.11.1997: 2)

2000. aastate juhtkirjad (märts 2001; mai 2005; juuli 2008; juuli 2009)

Valimis olnud ja analüüsitud 18 juhtkirjast oli põige ajalukku neljas kirjutises.

2005. aasta 3. mai juhtkirjas arutletakse võidupüha, 9. mai, tähtsuse üle: „Kokkuvõtteks võib öelda, et 9. mail 1945 ei juhtunud midagi sellist, mille tähistamiseks Moskva tänavu oma suurt võidupüha peab.“ (3.05.2005 VES: 2). Jalta konverentsist räägiti seoses president Bushi karmi hinnanguga Roosevelti ja Churchilli otsustele Jaltas ja nende tagajärgedele. Juhtkirja autor Ilmar Mikiver alustab: „Vähe on neid ajaloosündmusi, mis pääseksid revideerimisest. Nüüd on meile ka nii saatuseraske Jalta konverents saanud revisionistide rünnaku-objektiks, peamiselt küll ettekäändena president Bushi halvustamiseks.“ Jalta konverentsi meenutatakse kui „jagamise märksõna“. „Mis mõtet on süüdistada president Bushi selles, et ta hindab liiga

karmilt Roosevelti ja Churchilli osa Jalta otsustes, kui nende otsuste tagajärg - Euroopa lõhestatus ning poole mandri tõukamine kommunistlikku orjusesse – on kummutamata faktid?“ (Mikiver 31.05.2005: 2).

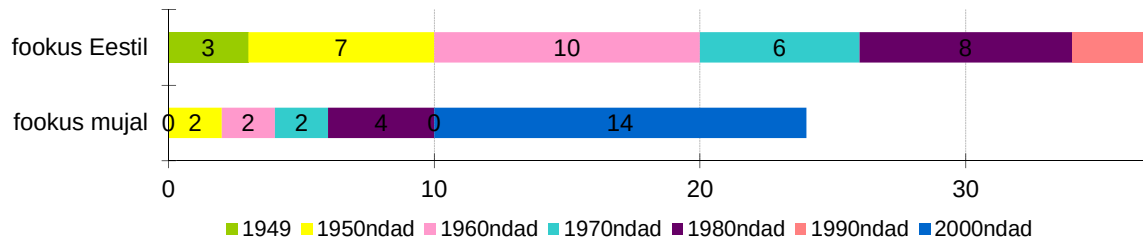
Ajaloolaste psühholoogilisi probleeme vaeb oma juhtkirjas Vello Helk: „Ajaloosid peaksid olema eriväljaõppega spetsialistid, aga on samas tavalised inimesed, kes sõltuvad oma taustast ja keskkonnast.“ (Helk 23.07.2009: 2) Autor refereerib Saksa ajalehes „Berliner Zeitung“ 18. juunil 2009 ilmunud autori Mathias Kolbi Eesti ja Läti olukorrajeldust: „Ajaloos on vaenlastest aja jooksul tihti saanud sõbrad. See kehtib näiteks Inglismaa ja Prantsusmaa, samuti Rootsi ja Taani, viimati Saksamaa ja Prantsusmaa kohta. Venemaa puhul on `sõprus` naabritega olnud rohkem pealesunnitud või ülemvõimu tunnustav. Sellele ei aita kaasa ajaloolased, kes näevad Vabaduse Ristis natslikku sümbolit, kuna selle elemente kasutati Teises Maailmasõjas. Selle loogika kohaselt on natslikud ka Vene tsaari kotkad ja lipp, kuna neid kasutas sakslaste poolel võideldes Andrei Vlassovi armee.“ (Helk 23.07.2009: 2)

3.3 Fookuse kandumine juhtkirjades *eestluse* teemalt mujale

Ajaleht „Vaba Eesti Sõna“ asutati pagulaste poolt nädalalehena, täitmaks suurt ülesannet: „Tiivustada meid meie võitluses ja kanda Eesti vaim üle Ameerika mandri kus me ka iganes ei viibiks.“ (Puhm, 11.06.1949 VES: 1) Sellest tingituna kajastati juhtkirjades *eestlusega* ja selle säilimisega seotud temaatikat, kuid *eestluse* ja vabadusvõitluse teema tõrjuti tahaplaanile suurte ja oluliste sündmuste tõttu Ameerikas või mujal maailmas. Valimisse läksid juhtkirjad, milles Eesti teemat ei käsitletud üldse, ei otse ega kaudselt, samuti ei mainitud ka Baltimaid ning nende vabadusvõitlust. Juhtkirjade üldine toon on hoiatav.

Allpool antakse ülevaade juhtkirjade teemade fookuse muutumisest aastakümnete kaupa valimis olnud juhtkirjade analüüsi kaudu.

Vaba Eesti Sõna/juhtkirjad/fookus

Joonis 4. Juhtkirjade teemade fookuse muutus ajalehes „Vaba Eesti Sõna“ perioodil 1949 – 2009, aastakümnete kaupa (n= 71).

Teemade fookuse muutus läbi erinevate kümnendite kodeeritud juhtkirjade (n=71).

Joonisel on numbriliselt märgitud, millistel aastakümnetel fookus juhtkirjades *eestluse* teemalt mujale kandub. Fookuse muutumist analüüsiti juhtkirjade sisu järgi - millistel teemadel need kirjutasid, milliseid uudiseid kajastasid jne. Analüüsitud 71 juhtkirjast oli fookus Eesti ja *eestlusega* seotud teemadel 37 juhtkirjas, ülejäänud 33 kajastasid muid teemasid. Need arvud jagunevad: kõige rohkem käsitleti *eestlusega* seotud teemasid 80. aastate juhtkirjades, kui Eestis ja maailmas toimusid suured poliitilised muutused, seevastu läheb fookus Eestilt ja Eestiga seotud teemadelt eemale 2000. aastatel, kui poliitiline olukord Euroopas ja Eestis oli stabiilne – Eesti taasiseseisvunud ja muud välispoliitilised sündmused tunduvad olulisemad. Püüdsin leida piiri, millal läheb fookus *eestlusega* seotud teemadelt mujale, miks see eelnevatel kümnenditel nii oluline teema täielikult välja tõrjutakse, miks toimub paradigma muutus.

50. aastatel juhtkiri pealkirjaga „Eisenhower astus ametisse“ (VES 24.01.1953: 2) annab ette teada, et fookus pole *eestlusel*, pealkiri „Illusioonid“ (VES 14.02.1957: 2) ei anna mingit teavet juhtkirja sisu kohta, juhtkirjas vaadatakse Euroopa sotsialismimaade olevikku ja probleeme. 60. aastatel oli juhtkirjades fookus *eestlusega* seotud teemadel ülekaalus, pealkirjad „Eesti tütarlapse edukas esinemine televisioonis“ (VES 13.04.1961: 2), „Eestlased

ja poliitika“ (VES 20.04.1961: 2), „Balti protestiaktsioon algab pühapäeval 13. juunil“ (VES 09.06.1965: 2), kajastasid sündmusi nii pagulas- kui kodueestlaste kohta.

1970. aastatel oli poliitiline olukord kodu-Eestis endine, kestis Nõukogude okupatsioon, vabadusvõitlus ookeani taga oli täies hoos ning juhtkirjade fookus *eestluselt* kaldus eemale ainult oluliste välispoliitiliste sündmuste tõttu. „Mis sünnib Genfis?“ (VES 06.09.1973: 2) ja „Kas äri-või inimõigused“ (VES 20.09.1973: 2). Mõlemates kajastati USA ja Venemaa välispoliitilisi tegemisi.

Jooniselt näeme, et 1980. aastatel valimis olnud juhtkirjadest ei kajastanud *eestluse* teemat neli. Kaks juhtkirja 1981. aastal analüüsitud neljast kirjutasid välispoliitilistel teemadel: „Kremli terrorism tuleb riivistada“ (VES 12.03.1981: 2) ja „USA pöördel punktil rahvaste vabaduse kaitseks“ (VES 26.03.1981: 2) ja 1985. aasta viiest analüüsitud juhtkirjast ei käsitlenud *eestluse* teemat kaks: „Kremli laimuaktsioonid USA arvel“ (VES 02.05.1985: 2) ja „Iga kokkulepe Venega, uue kaotuse algus“ (VES 09.05.1985: 2). 1985. aasta analüüsitud juhtkirjadest käsitlevad *eestluse* teemat kõik. Pealkirjad on ajastule iseloomulikult raevukad - „Kremli kuriteod päevavalgele“ (VES 03.05.1985: 2), „Vägivald pole õiguslikkuse aluseks“ (VES 13.07.1989: 2) ja manitsevad „Vajame tugevat Lääne eestlaskonda“ (VES 27.07.1989: 2).

90. aastate juhtkirjad käsitlevad ainult *eestluse* teemat ning on ajalehele lausa iseloomulike pealkirjadega: „Balti riikide hävitamispoliitika vajab kaitselööke“ (VES 09.09.1993: 2), „Eestlane ei kapituleeru“ (VES 30.09.1993: 2) ja „Rahvuslus-kummaline `uus nüanss`“ (VES 06.11.1993: 2). 2000 aastate juhtkirjad *eestluse* teemat enam ei käsitlenud, alates 2009. aastast kui juhtkirjade asukoht ja autor muutusid, kirjutati Eesti kultuuri teemadel.

Kui vaadata joonist 1, siis on 80 aastate *eestlust* käsitlevate artiklite osakaal kõige suurem. Miks? 80. aastatel olid valimis 3 aasta 1 kuu juhtkirjad, 1981., 1985., ja 1989. aasta omad. 90. aastatel aga ainult kahe aasta 1 kuu juhtkirjad - 1993. ja 1997. aasta omad. 2000. aastatel olid valimis aastate 2001, 2005, 2008 ja 2009 1 kuu juhtkirjad - pikk kodeerimisperiood andis laiemat pildi sellest, et *eestluse* teema polnud enam aktuaalne Eesti poliitilise olukorra muutumise tõttu.

1949. aasta juhtkirjad

Ajalehe „Vaba Eesti Sõna“ 1949. aasta juunikuu kodeeritud kolmes juhtkirjas ei kandunud fookus Eesti teemalt kordagi mujale.

1950. aastate juhtkirjad (jaanuar 1953; veebruar 1957)

Valimis olnud ja analüüsitud üheksast juhtkirjast kandus fookus *eestluse* teemadelt mujale kahes juhtkirjas. Fookus kandus mujale kui olid väga olulised rahvusvahelised sündmused.

Juhtkirjas pealkirjaga „Eisenhower astus ametisse“, anti ülevaade 34. Ameerika Ühendriikide Presidendi Dwight Eisenhoweri inauguratsioonikõnest ja tutvustati Presidendi üheksa põhimõtte sisu. (24.01.1953 VES: 1). Teises kirjutatakse sündmustest Ungaris, Poolas, Rumeenias: „...milledes on avaldunud suuremal või vähemal määral tung vabaduse järele ja on leidnud erakordset äramärkimist vabas maailmas.“ (Raudsepp 14.02.1957: 2)

1960. aastate juhtkirjad (aprill 1961; juuni 1965; august 1969)

Valimis olnud ja analüüsitud kaheksast juhtkirjast ei käsitletud *eestluse* teemat 2 kirjutist.

6. aprilli juhtkiri 1951. aastast „Oota...ja vaata...“ kirjutab ülevaate Laose kriisist: „Kõiges selles `teadmiste ja uskumiste` supis on kindel üks, et kommunistid oma positsioone Laoses vaid tugevdavad ja kindlasti uusi vallutuskavasid teevad.“ (Raudsepp 6.04.1961: 2), ning Kuuba krahhist: „Kommunismi likvideerimine Kuubal on Ameerika poliitika ajalooliseks imperatiiviks. Kuid selle teostumine oleks vaid pooliku väärtusega, kui sellele ei järgneks Ameerika kommunismivastase võitluse strateegia ja taktika põhjalik ümberhindamine.“ (Raudsepp 13.04.1961: 2)

1970. aastate juhtkirjad (september1973; oktoober 1977)

Valimis olnud ja analüüsitud kaheksast juhtkirjast ei käsitletud *eestluse* teemat 2 kirjutist.

Fookus Eestilt ja *eestluse* teemalt liikus mujale äreva rahvusvahelise olukorra pärast maailmas. Võidurelvastumine Ameerika Ühendriikide ja Venemaa vahel käis täie hooga. Euroopa oli endiselt jagatud: „Nimelt möödus 21. augustil 5 aastat N. Vene okupatsioonist Tšehhoslovakkias, ühegi tundemärgita selle lõpetamiseks.“ (Raudsepp, 06.09.1973 VES: 2).

„Väga suure murega jälgime USA vahekordade arendamist N. Venega, milles kahjuks mineviku kogemused on täiesti jäetud arvestamata. Hiljuti sai vastuluure kaudu teatavaks, et Brezhnev on teiste maade kommunistlikele diktaatoritele seletanud, et neid ei peaks häirima vene suhted läänega, eriti USA-ga, kuna Moskva tahab võita veel kümmekond aastat aega, et siis läänt rünnata ja matta lõplikult demokraatia ning inimvabadused Hrustshovi töotuste täitmiseks!“ (Raudsepp 20.09.1973: 2)

1980. aastate juhtkirjad (mai 1981; veebruar 1985; juuli 1989)

Valimis olnud ja analüüsitud 12 juhtkirjast ei käsitlenud *eestluse* teemat 4 kirjutist.

Fookus Eesti teemalt kandus eemale ainult *eestlusest* olulisemate väliste või sisepoliitiliste sündmuste tõttu. Juhtkirjad olid välispoliitilistel teemadel, peamiselt küll USA ja Nõukogude Liidu vastasseisust. Kümnend oli väga huvitav - sügavaimast stagnatsioonist ja Brežnevist alates Laulva revolutsiooni ja sinimustvalgete lippudeni.

„Kremlis terrorism tuleb riivistada“ - pealkiri on iseenesest ähvardav, ning seal palub autor jälgida pagulastel oma ringkonna poliitikute käitumist, toetada igakülgselt president Reagani poliitikat Nõukogude Liidu vägivalga vastu maailmas. „Jälgige oma osariigi Esindajatekoja liikme hoiakut ja nõudke neilt, paluge, et seda teeks ka sõbrad ja tuttavad, et rahvasaadikud toetaksid presidenti [võitluses kommunismiga].“ (Raudsepp 17.03.1981: 2) ning veel: „President Reagan on ainuke USA presidentidest, kes kogu maailmale on üelnud Moskvast juhivate rahvaste vallutamiseks osas karmi tõtt.“ (Raudsepp 20.03.1981: 2) Kirjutatakse Kremlis laimuaktsioonidest USA arvel: „Esimesel neljal võimaloleku aastal iseloomustasid Reagani administratsiooni tegevust avalik sekkumine teiste riikide siseasjadesse (eriti Kesk-Ameerikas ja Lähis-Idas) jne.“ (Raudsepp 02.05.1985: 2) Juhtkirja autor leiab, et see on kohutav vale ja laim, millega iialgi leppida ega nõustuda ei saa.

1990. aastate juhtkirjad (september 1993; november 1997)

Valimis olnud ja analüüsitud üheksast juhtkirjast ei käsitletud *eestluse* teemat seitse kirjutist. Kordus sama muster, mis eelmistelgi kümnenditel, välja arvatud 1949. aasta juhtkirjades - fookus kandus Eesti teemalt kõrvale siis, kui mingi tähtsam sise- või välispoliitiline sündmus selle kõrvale lükkas. 6. septembri 1993. aasta juhtkiri on pühendatud Leedu teemale: „Väheste poolt usutud Leedu vabanemine pool sajandit ja enamgi kestnud Vene survest, nii otsesest kui kaudsest, on nüüd sündinud.“ (Raudsepp, 16.09.1993 VES: 2). Kuid ka ses artiklis vaadeldi natuke Eesti sündmusi läbi Leedu sündmuste. 1997. aastast on juhtkirjade autor Ilmar Mikiver ja tema kirjutised põhinevad „New York Times`i“ ja „Washington Post`i“ artiklitel, kuid maailma poliitilise olukorra tõttu puudutasid need Eesti teemat kaudselt kui üldse.

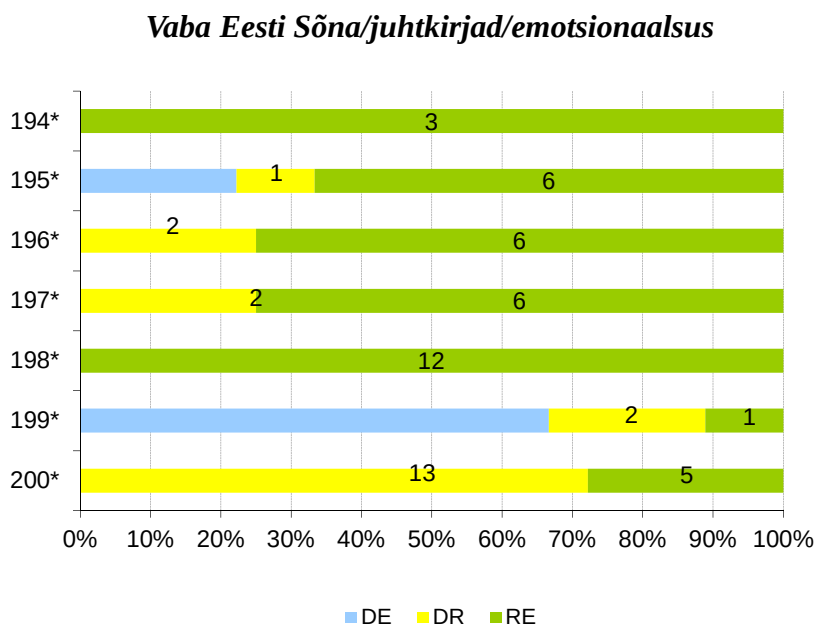
2000. aastate juhtkirjad (märts2001; mai 2005; juuli 2008; juuli 2009)

Valimis olnud ja analüüsitud 18 juhtkirjast ei käsitletud *eestluse* teemat 14 kirjutist. 2000. aastate juhtkirjad kajastasid Eesti teemat vähe. Fookus oli selgelt mujale kandunud. Eesti vabadus polnud enam hädaohus ja põletavad poliitilised sündmused toimusid mujal maailmas. Kodeeritud juhtkirjadest enamik refereeris uudiseid läbi Ilmar Mikiveri sule Ameerika ühendriikide ajalehtedest „Washington Post“, „Washington Times“, „Wall Street Journal“ jt. Nendes refereeritud artiklites ei otsitud seost olukorraga Eestis. 17. juuli juhtkirjas 2008. aastal märgiti Mart Laari osalust Pariisis toimunud IDU kongressist, kuigi juhtkirja fookus oli hoopis teisel teemal: „Kuid mida võime nimetada „euroopalikuks väärtuseks“? Kas see on midagi, mis õilmitseb ainult või peamiselt Euroopas?“ (Mikiver, 17.07.2008 VES: 2).

Vabadusvõitlus on selgelt läbi saanud, Eesti Vabariik taastatud ja õilmitsemas, maailmapoliitilised sündmused kaalusid väikesest Eestist tulevad uudised üles. 2009. aasta juulikuust kaob Ilmar Mikiveri kirjutatud juhtkiri hoopiski, seepärast said valimisse võetud Vello Helki kirjutatud artiklid, mis olid samal leheküljel kui eelnevalt vaadeldud juhtkirjad. Vello Helk kirjutas Eesti kultuuri teemadel.

Juhtkirjade sisu emotsionaalsus aastakümnete kaupa

Allpool antakse ülevaade valimis olnud juhtkirjade sisu emotsionaalsusest aastakümnete kaupa.

Joonis 5. Juhtkirjade sisu emotsionaalsus ajalehes „Vaba Eesti Sõna“ perioodil 1949 – 2009, aastakümnete kaupa (n= 71).

Joonisel on numbriliselt märgitud analüüsitud juhtkirjade sisu emotsionaalsus. Tabelis kasutatud lühendite selgitus: DE-domineerivalt emotsionaalne, DR-domineerivalt ratsionaalne, RE-ratsionaalselt emotsionaalne.

Artiklite emotsionaalsust hinnati kohe esmamulje järgi, pärast esimest läbilugemist. Seega ei antud hinnangut mitte pealkirjade vaid sisu järgi. Juhtkirjade emotsionaalsust määrasin ise, mingeid muid mõõdikuid selle mõõtmiseks peale esmamulje polnud. Sellepärast ei hinnatud juhtkirjade emotsionaalsuse tähendust hiljem enam ümber, vaid analüüsiks jäeti esimene arvamus.

Joonisel näeme selgelt eristuvaid dominantseid perioode: dominantse emotsiooni perioodi ja erinevate suhtumistega perioode. Joonis näitab kuidas analüüsitud 71 juhtkirja emotsionaalsus, vastavalt poliitilistele sündmustele kas maailmas või Eestiga seotult, varieerus. Ratsionaalselt emotsionaalne oli valdav, kokku 27 juhtkirjas. 50. aastate

juhtkirjades, kui kajastati Balti vabadusmarssi, oli tonaalsus domineerivalt emotsionaalne, samuti 90. aastate alguse juhtkirjades.

2000. aastatel, kui fookus enam Eesti sündmustel polnud ja avaldati Ameerika suurte päevalehtede poliitikaülevaadete refereeringuid, oli artiklite tonaalsus valdavalt domineerivalt ratsionaalne.

40 aastate juhtkirjade tonaalsus oli RE, kuna oldi uue ühiskonna ülesehitamise juures, samas oli vaja oma kaasmaalasi paguluses innustada, juhendada ja toetada. Kuigi 25. juuni juhtkiri 1949. aastast kannab emotsionaalse tooniga pealkirja „Mahajäänuid ei tohi unustada“, ja selles antakse ülevaate DP-de saabumisest USA-sse ja kaasmaalaste abistamisest Euroopa pagulaslaagrites, kodeeriti juhtkirja fookuseks RE: „Abistamispakkide arv Euroopasse peab mõnevõrra suurenema, see töö tuleb aga koordineerida ja sellele tööle tuleb kõigil käed külge lüüa, ka vastsaabunuil. Ootame, et Eesti Abistamise Komitee New Yorgis töötab välja vastavad kavad ja kutsub kokku organisatsioonide esindajad ja kõik asjast huvitatud – mitte kõne- ega nõuandekoosolekuks, vaid töökoosolekuks! Töö ootab tegijaid!“ (E. R. 25.06.1949: 2) 50. aastate ainus DR fookusega juhtkiri kannab sama tõsist pealkirja: „Ülemaailmne Koostööbüroo alustas tegevust“ (VES 10.01.1953: 2), kuid on ka emotsionaalse pealkirja ja ratsionaalse sisuga kirjutisi, nagu: „Vaba maailma ei saa pimestada“, kus analüüsitakse kommunistide silmakirjalikkust rahu tagamisel maailmas. (VES 03.01.1953: 1).

Vaataks siinkohal veel kolme aastakümne juhtkirjade emotsionaalsust, kuna neis on üks marker niivõrd domineeriv. 80 aastate juhtkirjade emotsionaalsus oli RE, kõigis 12s kirjutises. Eks see on seletatav ka vastuolulise aastakümnega, kus sügavas stagnatsioonis elanud kodu – Eestis hakkasid puhuma vabaduse tuuled. „Kaasmaalane - elame lahtisilmi!“, sellise pealkirjaga juhtkiri 20. juulist 1989. aastast kirjutab: „Ka meist siin oleneb Eesti ja tema rahva saatus!“ raskete ja südamelähedaste teemade puhul on juhtkirja autori käsitus emotsionaalne: „Võõrad ja nende vägivald peab kaduma!“, kus nõutakse - võõrväed Eestist välja! Muulased koju tagasi! (Raudsepp 02.09.1993: 2), samuti kirjeldatakse emotsionaalselt esimesi külaskäike kodu-Eestisse ja vastupidi. „Kaasmaalane - elame lahtisilmi“ 20. juuli ja „Vajame tugevat lääne eestlaskonda“ 27. juuli juhtkirjas, ilmunud 1989. aastal.

90. aastate juhtkirjade tonaalsus, kuni nende autoriks oli Raudsepp, oli DE - võitlus „venelaste ja muulastega“ polnud veel läbi. Juhtkiri pealkirjaga „Eestlane ei kapituleeru!“ kirjutas: „...Ühtegi ruutsentimeetrit Eestimaast ei tohi anda vägivallatsejatele...“ (Raudsepp 30.09.1993: 2) 1997. aastast kuni 2009. aasta novembrikuuni oli analüüsitud juhtkirjade emotsionaalsus DR, vahetus juhtkirja autor, see oli nüüdsest Ilmar Mikiver, ning juhtkirjades ei käsitletud enam *eestluse* temaatikat vaid aktuaalseid välispoliitilisi sündmusi. 2009. aastast autor vahetus, Vello Helk kirjutas Eesti kultuuri teemadel.

Juhtkirjade emotsionaalsuse puhul võib olla tegemist hoopis suurema indikaatoriga pagulasajakirjanduse muutumisega muutavas poliitilises olukorras. Aga see on juba eraldi uurimisteema.

1949. aasta juhtkirjad

Selle aasta analüüsitud kolmes juhtkirjas oli kõikide kirjutiste tonaalsus ratsionaalselt emotsionaalne. Ameerika Ühendriikides oli eestlastel vaja organiseeruda, üles ehitada oma eestlaste kogukond, saabumas oli veel palju eestlasi põgenikelaagritest, oli vaja organiseerida majutust, arstiabi, hariduskorraldust jne.

RE: „Käendajate otsingu kõrval peame jälle tõsiselt mõtlema DP-dele toidu, rõivaste ja arstiabi saatmisele, tegevus, mis uute ülesannete kõrval on nagu kõrvalise tähtsuse omandanud.“ (VES 25.06.1949: 1)

1950. aastate juhtkirjad (jaanuar 1953; veebruar 1957)

Analüüsitud üheksast juhtkirjast olid ratsionaalselt emotsionaalse põhitooniga tooniga kuus juhtkirja, domineerivalt ratsionaalne üks juhtkiri ja domineerivalt emotsionaalsed kolm juhtkirja. Lisatud igast kategooriast üks näide, mis määras esmasel läbilugemisel artikli emotsionaalsuse.

RE: „Aasta vahetusel andis `Ameerika Hääl `oma eestikeelses saates üle Eesti Vabariigi esindaja USA-s, peakonsul Johannes Kaivi sõnavõtu, mis oli määratud Kodu- Eestile, meie kaasmaalastele Kremli poolt okupeeritud Eestis.“ (VES 03.01.1953: 1)

DR: „Ülemaailmne Eesti Keskorganisatsioonide Koostööbüroo alustas teisipäeva õhtul oma esimese korraldava koosolekuga tegevust.“ (VES 10.01.1953: 1)

DE: „Ei saa olla mingit kahtlust, et aastatuhandete kestel talutud raskused, olgu looduse, nälja, katku, sõdade tagajärjel, on küll vähendanud meie rahva üldarvu, kuid seda kõrgem on eesti rahva ja iga tema üksikliikme kvaliteet.“ (Urm 7.02.1957: 2)

1960. aastate juhtkirjad (aprill 1961; juuni 1965; august 1969)

Valimis olnud ja analüüsitud kaheksast juhtkirjast oli domineerivalt ratsionaalne üks juhtkiri, ratsionaalselt emotsionaalse tooniga kuus juhtkirja. Lisatud on mõlemast kategooriast üks näide, mis määras esmasel läbilugemisel artikli emotsionaalsuse.

DR: „Mis saab Laosest on praegu sama suure küsimärgi all, kui paar või enam nädalat tagasi. Kindel on üks, et kommunistid jätkavad seal oma sõjalist invasiooni ja et ka vene varustuse juurdevool jätkub.“ (Raudsepp 06.04.1961: 2)

RE: „Meil tuleb kasutada soodsat olukorda ja teha oma hääl kuuldavaks, teha seda õigel ajal, õiges vormis ja organiseeritult. Pole kahtlust, et aeg on õige. Kui juba ameerika poliitikud tunnevad asja vastu huvi, siis on meil paras aeg rääkida.“ (Niilus, Nurmsen, 20.04.1961: 2)

1970. aastate juhtkirjad (september 1973; oktoober 1977)

Valimis olnud ja analüüsitud kaheksast juhtkirjast olid domineerivalt ratsionaalsed kaks juhtkirja, ratsionaalselt emotsionaalse tooniga kuus juhtkirja. Lisatud on mõlemast kategooriast üks näide, mis määras esmasel läbilugemisel artikli emotsionaalsuse.

DR: „Septembris algab Genfis riikide esindajate nõupidamine, teise faasina Helsingis toimunud Euroopa julgeoleku- ja koostöökonverentsi käigus.“ (Raudsepp 06.09.1973: 2)

RE: „Et see nii ka oleks, ja et kommunistlik terrorirezhiim oma imperialistliku koloniaalpoliitikaga jäävalt kaoks oma poolvenna natsismi kõrvale maamulda.“ (Raudsepp 20.10.1977: 2)

1980. aastate juhtkirjad (mai 1981; veebruar 1985; juuli 1989)

Valimis olnud ja analüüsitud 12 juhtkirjast olid kõik ratsionaalselt emotsionaalse tooniga. Illustreerimaks artiklite emotsionaalsust valiti kaks näidet erinevate aastate lehtedest.

RE: „Saksa majandusministril oli ka vesi ahjus, kuna see maa on suurelt kasutanud USA hoiakut Vene valitsejate korralekutsumiseks oma kaubanduslike suhete arendamiseks, mõtlemata sellele, et see ongi omaaegse Hrushovski väite järele käimine, et „Lääs müüb ise oma jaoks poomisnööri.“ (Raudsepp 19.03.1981: 2)

RE: „Meie talitame vahel äärmise kergemeesusega meile antud elu- ja olukorras. On esinenud juhtumeid, kus kergekäeliselt on esitatud küllakutseid suurematele gruppidele, ja järgmisel päeval nurutud kaaseestlasilt, et kutsutuile anda korter ja kõik muu, mis vajalik.“ (Raudsepp 27.07.1989: 2)

1990. aastate juhtkirjad (september 1993; november 1997)

Valimis olnud ja analüüsitud üheksast juhtkirjast olid domineerivalt emotsionaalsed viis juhtkirja, ratsionaalselt emotsionaalse tooniga kaks juhtkirja, ülejäänud kaks domineerivalt ratsionaalsed. Lisatud on kõigist kolmest kategooriast üks näide, mis määras esmasel läbilugemisel artikli emotsionaalsuse.

DE: „Eesti ei lepi iial Vene vägivallaga ja sooritatud jubedustega okupeeritud maa rahva arvu vähendamiseks hävitamise võtetega, nagu seda on teinud N. Liit, alias Venemaa, mõrvamiste, tapmiste, küüditamiste, orjalaagreis üle jõu käiva töö ja sellele kaasunud näljaga, elupäästuks põgenemisele sundimisega ja sajalt muul viisil inimelude hukkamisega.“ (Raudsepp 02.09.1993: 2)

RE: „Mis takistab Eestis laiadel hulkadel oma kodu loomist? Miks ei suudeta Eestis ohjeldada korruptsiooni ega kuritegevust? Miks puudub Eesti kaitsejõududes ikka veel selge juhtimisstruktuur?“ (Mikiver 06.11.1997: 2)

DR: „Niisama väär on võrdsustada Saksamaa territoriaalseid kaotusi Esimeses maailmasõjas Nõuk. Liidu lagunemisega viieteistkümneks iseseisvaks vabariigiks. (Mikiver 27.11.1997: 2)

2000. aastate juhtkirjad (märts2001; mai 2005; juuli 2008; juuli 2009)

Valimis olnud ja analüüsitud 18 juhtkirjast olid domineerivalt ratsionaalsed 13 juhtkirja, ülejäänud 4 ratsionaalselt emotsionaalsed. Lisatud on mõlemast kategooriast üks näide, mis määras esmasel läbilugemisel artikli emotsionaalsuse.

DR: „Kaalul võib olla küsimus: mis on anglosakside tulevane roll Euroopas? Kas püsida kohal NATO partneritena nagu seni või lasta end lahutada ja mandrilt välja tõrjuda?“ (Mikiver 01.03.2001: 2)

RE: „Torkab silma, et keegi ei oska mõista pagulaste hingeelu. Paljude jaoks olime tavalised emigrandid, mis eeldab vabatahtlikku valikut. Meie kui põgenikud viisime kaasa igatsuse kodumaa järele, aga ka kartuse ja hirmu seda anastanud võimu ees.“ (Helk 02.07.2009: 2)

Analüüsitud juhtkirjade on näha, et kirjutiste emotsionaalsust mõjutas maailma ja Eesti poliitiline olukord, samuti teemakäsitus. *Eestluse* teemal kirjutades on autoritel olnud raske mitte kalduda emotsionaalsusesse, samas pole välispoliitilisi sündmusi kajastades, eriti läbi USA suuremate ajalehtede vaatenurga, emotsionaalsust vaja, ei pealkirjas ega ka sisus.

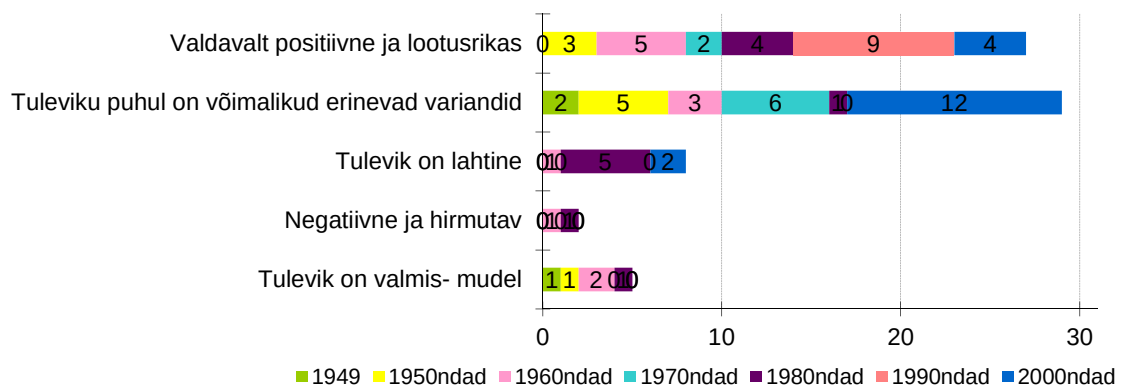
4. Millisena käsitlesid paguluses elavad eestlased oma rahvuse ja kodumaa tulevikku sel ajal, kui Eesti oli okupeeritud Nõukogude liidu poolt

Uurimistöö tulemustest parema ülevaate saamiseks esitatakse tulemused peamistele uurimisküsimustele kokkuvõtivate vastustena.

4.1. Millisena käsitlesid paguluses elavad eestlased oma rahvuse ja kodumaa tulevikku sel ajal, kui Eesti oli okupeeritud Nõukogude Liidu poolt?

Allpool antakse ülevaade valimis olnud juhtkirjade tulevikukäsitlusest aastakümnete kaupa.

Vaba Eesti Sõna/juhtkirjad/tulevik

Joonis 6. Juhtkirjade sisu tulevikukäsitlus ajalehes „Vaba Eesti Sõna“ perioodil 1949 – 2009, aastakümnete kaupa (n= 71)

Joonisel on numbriliselt märgitud analüüsitud juhtkirjade sisu tulevikukäsitluse viis. Artiklite tulevikukäsitlust hinnati kohe esmamulje järgi, pärast esimest läbilugemist. Seega ei antud hinnangut mitte pealkirjade, vaid sisu järgi. Juhtkirjade tulevikukäsitluse viisi määrasin ise, mingeid muid mõõdikuid selle mõõtmiseks peale esmamulje polnud. Sellepärast ei hinnatud juhtkirjade tulevikukäsitluse viisi hiljem enam ümber, vaid analüüsiks jäeti esimene mulje.

Tulevik on valmis mudel – seda käsitlust leiti juhtkirjadest kolmel korral. 1949. Allpool tuuakse üks näide kümnendi kohta valimis olnud juhtkirjadest.

1949. aasta juhtkirjas pealkirjaga „Mahajäänuid ei tohi unustada“ oldi kindlad, et tulevik käsitleb endas tingimata kodumaale tagasipöördumist: „Meie võitluses rahvaste ja kodu-Eesti vabaduse eest, nii et meid ükskord veel palju alles oleks, kui pärast eksirännakuid taas vabakssaanud kodumaale pöördume.“ (E.R 25.06.1949: 2) Tulevik on valmis mudel – kodumaale tagasipöördumine. Juhtkirjas pealkirjaga „Mõtetest sõnade ja tegudeni“, kus kirjutatakse: „Koostöö tähe all, sihiks võitlus *eestluse*, tema keele, kultuuri ja vabaduse eest astub „Vaba Eesti Sõna“ tänasega teiste võitlejate kõrvale.“ (VES 11.06.1949: 2)

50. aastate juhtkirjades käsitleti tulevikku kui valmis mudelit selgelt juhtkirjas pealkirjaga „Vaba maailma ei saa pimestada“, kus kirjutatakse: „Ei saa olla kahtlust, et rahvaste vabastamine teostub ja kommunistlikus ikkes ägavad maad saavad tagasi oma vabaduse.“ (Kaiv, J. 1953, VES 03.01.1953: 2 kaudu)

60. aastate juhtkirjades käsitleti tulevikku kui valmis mudelit kahes juhtkirjas: „Võimas Balti autokavalkaad Washingtonis“, kus kirjutatakse: „Kõneleja avaldas kindlat lootust, et inimõigused siiski kord maailmas jalule seatakse.“ (Derwinski, E. 1965, VES 17.06.1965: 1 kaudu) ja

80. ja 90. aastate juhtkirjade sisus viiteid tulevikule kui valmis mudelile ei leitud.

Tulevik on negatiivne ja hirmutav- seda käsitlust leiti juhtkirjades kahel korral, 60. ja 80. aastate juhtkirjades. Allpool tuuakse mõlemast kümnendist üks näide.

Juhtkiri „Türannide kaitse kristliku sildi all“ kirjutab: „Lisaks käib kõige kõrval okupeeritud Eestis maa ja rahva seniste põliste eluviiside lõhkumine. Linnades loovad ääretult madalad palgaolud omakorda juurde uut vaesunud proletariaati, kellel olukordade tõttu pole sugugi mõelda palju muule kui kõhule ja kehakattele.“ (Raudsepp VES 28.08.1969: 2) ja „Kaasmaalane - elame lahtisilmi“, kus kirjutatakse: „Kord avanevad võimalused kõike siintoodut kinnitada KGB andmestikuga ja otse kuratliku genotsiidipoliitika kavadega.“ (Raudsepp VES 20.07.1989: 2) Selles juhtkirjas nimelt usutakse, et tulevikus ei ole mingit kohta „Kremlis käsilastele“, Gorbatšovi poliitikale ega külaskäikudele nii läände kui itta.

Tulevik on lahtine - seda käsitlust leiti juhtkirjades 60. aastatel üks kord, 80. aastatel 5. korral ja 2000. aastatel kahel korral. Allpool tuuakse üks näide kümnendi kohta valimis olnud juhtkirjadest.

1969. aasta 28. augusti juhtkirjas „Türannide kaitse kristliku sildi all“ nähakse okupeeritud Eesti rahva traagikat: „Selles seisab okupeeritud Eestis rahva traagika, et ta eksistentsiks ei ole omal maal kaitsjat.“ (Raudsepp 28.08.1969: 2).

1989. aasta juhtkirjas „UN- allorgan Kremli vägivalda teenimas“ muretsetakse Eesti tuleviku pärast: „Niisugusi võtteid kasutab Moskva, et jätta muljet, nagu olnukski okupeeritud Eesti N. Liidu osa.“ (Raudsepp 23.05.1985: 2)

Tuleviku puhul on võimalikud erinevad variandid – seda käsitlust leiti juhtkirjades 1949. aastal kahel korral, 50. aastatel viiel, 60. aastatel kolmel, 70. aastatel kuuel korral, 80. aastatel ühel korral ja 2000. aastatel 12. korral. Allpool tuuakse üks näide kümnendi kohta valimis olnud juhtkirjadest.

1949. aasta juhtkirjas „Mahajäänuid ei tohi unustada“ kirjutati: „Kõik eestlased peavad laagrielu viletsusist vabale maale, loovale ja produktiivsele tööle pääsema; see on eestlaste juhtmõte Ameerikas.“ (E.R. VES 25.06.1949: 2)

1953. aasta juhtkirjas „Ülemaailmne Koostööbüroo alustas tegevust“ muretsetakse *eestluse* tegevussuuna pärast: „Kuid siiski pole näha kindlat sihtjoont. meie võiksime küsida, millise Euroopa riigi juurde võiksime minna“ (VES 10.01.1953: 2)

1969. aasta juhtkirjas „Hirmuäratavad tõsiasjad“ tuntakse muret Eesti tuleviku pärast, kui jätkub võõrtööliste sissevedu: „Et selle otseseks järelauseks on uute venelaste transportimine okupeeritud Eestisse, on päevselge.“ (Raudsepp 14.08.1969: 2)

1973. aasta juhtkirjas „Orjad orjaku edasi...“ kritiseerib autor teravalt USA Kremli-meelset poliitikat: „Järeleandmine Kremlile, mis iseloomustab suure ja tugeva USA poliitikat, mõjutab meie tänapäeva ka sisepoliitiliselt, mis on väga kahjulik. Ikka ei usuta, et see poliitika viib vastu tohutule lõhenemisele rahvaste vahel, viib vastu varem-hiljem katastroofile, III maailmasõja või muudele kokkupõrgetele. (Raudsepp 27.09.1973: 2)

1989. aasta juhtkirjas „Vägivald pole õiguslikkuse aluseks“ kirjutab autor Eesti iseseisvumise püüdeist ja märgib: „Vastavast peadiktaatori väljendusist võib välja lugeda, et okupeeritud Eestile jääb oma majandamiseks vaid tähtsusetu osa majandusest okupeeritud Eestis....Mis taoliste teadete juures Eestis isemajandamiseks jääb, mis oleks võimeline elu ja olukorda muutma majanduslikult paremaks, on vaid unistus.“ (Raudsepp 13.07.1989: 2)

2000. juhtkirjas „Ajaloostate psühholoogilised probleemid“ hoiatab autor, et kui Venemaaga koostööd teha, on tuleviku puhul võimalikud erinevad variandid, mis kõigile ei pruugi sobida ega meeldida: „Venemaa puhul on `sõprus` naabritega olnud rohkem pealesunnituid või ülemvõimu tunnustav.“ (Helk 23.07.2009: 2)

Valdavalt positiivne ja lootusrikas - seda käsitlust leiti juhtkirjades 1950. aastatel kolmel, 60. aastatel viiel, 70. aastatel kahel, 80. aastatel neljal, 90. aastatel üheksal ja 2000. aastatel neljal korral. Allpool tuuakse üks näide kümnendi kohta valimis olnud juhtkirjadest.

1953. aasta juhtkirja pealkiri „Eesti vaim paguluses ei kao“ on positiivne ja lootusrikas, sama jätkub sisus: „Meil ei ole tarvis maailmale selgeks teha, kes me oleme, vaid meid tuntakse juba teiste rahvaste peres tegutsemisvõimelise ja ausa rahvana.“ (Vasar, J. 1953 VES 31.01.1953: 1 kaudu)

1961. aasta juhtkirja, pealkirjaga „Eestlased ja poliitika“, autorid Niilus ja Nurmsen panevad *eestluse* eest võitlemise ülesande noortele, järeltulevale põlvele: „Miks ei peaks meie eeldama ja lootma, et eriti meie nooruse see osa, kes siin on omandanud kõrgema hariduse, tundes hästi keelt ja olusid, aga olles teadlik ka Baltikumi probleemides, hakkab peagi andma rahvasaadikuid ja senaatoreid!“ (VES 20.04.1961: 2)

1973. aasta juhtkirjas „Eesti kool kutsub“ kirjutatakse, kui suur ülesanne eesti koolil ees seisab: „Kokkuvõttes tuleb märkida, et eesti koolil on täita suur ülesanne, et kutsuda Eesti perekondade lapsi suuremal arvul omandama rahvuslikke teadmisi, et nad jääksid eestlasiks ja püsiksid eesti eluvõitluses.“ (Randvee 13.09.1973: 2)

1989. aasta juhtkirjas „Kaasmaalane - elame lahtisilmi“ kirjutatakse: „Meil kõigil on omakseid Nõukogude okupatsiooni haardes ja meie kõigi mure tohiks olla see, et nemad kord vabaneksid vangipõlvest, mis meie rahvalt on nõudnud sadu tuhandeid ohvriks.“ (Raudsepp 20.06.1989: 2)

1993. aasta juhtkirjas „Eestlane ei kapituleeru“ loodetakse, et vene väed Eestist välja viiakse: „Vägivallal, millega vene praegu nende riikide [Baltimaade] piires toimib, peab tulema lõpp.“ (Raudsepp 30.09.1993: 2)

2001. aasta juhtkirja „Mis on `vahused` noored?“ autor on kindel, et almanahhi „Vaba Eesti“ mõttepärand ei saa kunagi vananeda, vaid annab lootust ja indu ka tulevikuks: „Ja kas saabki `Vaba Eesti` mõttepärand kunagi vananeda?“ (Mikiver 08.03.2001: 2)

Eesti, *eestluse* ja Eesti rahva tuleviku käsitlese viiest mudelist oli kõige rohkem *tuleviku puhul on võimalikud erinevad variandid*. Eesmärgiks oli küll läbi aastakümnete vaba Eesti, taasiseseisvunud riik, vaba kommunistlikust ikkest, vabanenud nõukogude okupatsioonist, kuid millal see teostub, ja vaikimisi, kas üldse, polnud teada. Negatiivne ja hirmutav tulevikupilt oli kõige sagedasem 80. aastatel, kuid see oli seotud väga vastuolulise aastakümne - sügavast nõukogude stagnatsioonist sini-must-valgete lippude väljatoomiseni 1988. aastal.

4.2 Mil viisil sidusid väliseestlased end Eesti Vabariigi tulevikuga?

Väliseestlased, pagulased, olid kindlad, et nende ennastsalgav poliitiline tegevus lõpetab okupatsiooni Eestis (vt joonis 6). Kuid ainult ühes analüüsitud juhtkirjadest tehti plaane ja väljendati unistust Eestimaale tagasipöördumise suhtes. See oli ajalehe kolmanda, 1949. aasta juulikuus ilmunud juhtkirjas „Mahajääjaid ei tohi unustada“: „Kaasmaalasist DP-de osas on ülesehitamistöö vaid üks tähtsaist komponentidest, et eestlasi füüsiliselt päästa ja neid rahvuslikeks ülesanneteks koondada, et nad meie, vabade eestlaste ridu tihendaksid meie rahvaste ja kodu-Eesti vabaduse eest, nii et meid ükskord veel palju alles oleks, kui pärast eksirännakuid taas vabaksaanud kodumaale pöördume.“ (Raudsepp 25.06.1949: 2) Rohkem seda mõtet 71 uuritud juhtkirja sisus ei esinenud. Kodu-Eesti vabanemine kommunistliku ikke alt tundus nii kauge ja kättesaamatu paleusena, et selle eest sai võidelda ainult suurelt distantilt, kuid hilisem kodumaale tagasipöördumine ei tulnud enam mõttessegi. See on mõistetav, sest oli ju peale kasvanud uus põlvkond, kes kaugel kodumaal isegi käinud ei olnud. Huvitav on ka 90. aastate vaatluse all olnud juhtkirjades pagulaste endi positsioneerimine – äkki on eestlastest saanud ameeriklased. „Meie, ameeriklaste, nõue on, et kuni Venemaa ei allu üldisele õigusmõistele, kui võõrad, kes on Eestisse asunud ja seega seal raskusi tekitanud ning uusi raskusi looma hakanud, ei mõista, et neil on vaja täna, mitte homme, osta ühe otsa raudtee- või bussipilet oma koju. Meie nõudeks on ja jääb: au sees olgu Eesti piirid igaveseks!“ (Raudsepp 23.09.1993: 2) Selles juhtkirjas nõutakse, et Eestit okupeerinud muulased läheksid tagasi oma esialgsele kodumaale, kuid endi, USA-s elavate pagulaseestlaste, suhtes nad seda mõtet ei laiendanud. Identiteedi muutus on ehmatav, on ju põhilised juhtkirjade autorid Raudsepp ja Mikiver mõlemad pagulased, mitte sündinud

ameeriklastena, samuti elasid nad n.ö võõral maal. Teise maailmasõja käigus põgenenud eestlasi ning Venemaalt Eestisse elama suunatud saab ju teatud mõttes võrrelda – need ei olnud nende inimeste täiesti vabad valikud. Tulevikku vaatamise ja kujutamise tonaalsus oli ühene - Eesti peab saama vabaks. Vabaks Nõukogude ikke alt ja leidma oma koha demokraatlike, vabade riikide seas. Mitte mingeid kahtlusi väliseestlaste kirjutistes ja tulevikunägemustes selle kohta ei olnud. Võib-olla tundus meile, kodueestlastele, läbi nappide uudiseriismete, mis ookeani tagant siia jõudsid, nende püüdlus kauni paleusena. On ju selge, et kodu-Eestis ei suutnud keegi niivõrd veendunult kodumaa vabastamisesse uskuda.

4.3. Miks ja millal kandub fookus 2000. aastatel *eestluse* teemalt mujale?

Millal ja mis põhjustel ei olnud juhtkirjades *eestluse* teema enam oluline?

1949. aastast kuni 2009. aastani vaatluse all olnud 71 juhtkirjast kajastati *eestlusega* seotud teemasid 33 juhtkirjas kadus Eesti teema peaaegu täielikult 2001. aastal (vt joonis 4). Mida see näitas? Kas huvipuudust oma kodumaa sise- ja välispoliitika suhtes või hoopis seda, et eestlased on vaba rahvas vabal maal ning Eesti Vabariiki võetakse võrdsena teiste demokraatlike riikide seas, mitte enam okupeeritud või orjastatud maana. Eesti on vaba, Eesti Vabariik taasiseseisvunud, Vene sõjaväebaasid Eestist väljas ja ainukeseks mureks tulevikus saab tõenäoliselt olema endiste „kommunistide sabarakkude“ osalemine riigivalitsuses, aga see on juba järgmise töö teema. Juhtkirjades kirjutab autor Ilmar Mikiver aktuaalsetest välispoliitilistest sündmustest, peamiselt refereerib USA-s ilmuvaid ajalehti „Washington Post“ ja „New York Times.“ 2009. aastal kui juhtkirja asukoht täielikult muutus ja selle asemele tuli rubriik `Majandusuudised Eestist`, võeti valimisse Vello Helki poolt üllitatud kirjutised, kuid need ei kirjutanud *eestlusest* poliitilisel, vaid kultuurilisel tasandil.

4.4. Milline on juhtkirjade sisu emotsionaalsus aastakümnete kaupa?

Analüüsitud juhtkirjade sisu emotsionaalsus varieerub kirjutiste kaupa (vt joonis 5). Vabadusvõitlus oli kogu pagulaskonna sise- ja välipoliitika peamine sisu neid tegevusi kajastavate juhtkirjade emotsionaalsus oli tihti suur. Eriti silmatorkav on 80. aastate

marurahvuslus, „rusika vibutamine“ Venemaa ja Kremli suunas ning leppimatus Eesti okupatsiooniga. „Siber on täis orjalaagrites hukkunute nimetuid haudu, et terved linnad seal on püstitatud, mille iga maja alusmüüri all on poliitilise vangina ehitamas olnu luukered... Niiviisi on seal surnud tuhandeid eestlasi.“ (Raudsepp 5.03.1981: 2) „Neid, kes KGB ja kompartei süsteemis on miljonite hukkajad, on N. Venes palju. Neid on okupeeritud Eestiski Vene tiiva all elutsemas.“ (Raudsepp 20.03.1981: 2) Kummalisel kombel on see rahvuslik emotsionaalsus kandunud ka 90. aastatesse, kui kodu-Eesti oli juba vaba ja vabadusvõitlus kui selline otsa saanud. „Mis õigusega laskuti toetama Venemaa metsikuste tulemusena Eestis, Lätis ja Leedus tekkinud olukordi? Okupatsiooni poole sajandiga hukati Venemaa komparteilaste, Eestis lauristinlaste ja hanskruuslaste poolt, Lätis ja Leedus teiste Kremli käsilaste otsesel kaastööl, üle miljoni baltimaalase.“ (Raudsepp 9.09.1993: 2) Kas seda võib kirjeldada sõnaga marurahvuslus? Leppimatus Eestis valitseva olukorraga ja üleskutsed-üleskutsed-üleskutsed midagi parandada, ette võtta. „Saatke lugejakirju uudiste meediatele, tutvustage Vene tegelikkust nii ulatuslikult kui suudame. Igatliiki koostöö ja lepped Venega on meie kaotuse algus.“ (Raudsepp 9.05.1985: 2) ja „Kodu-Eesti on teinud Eesti rahva ajaloos Kalevipoja kangelastegusid. Ja meie? Meil hakkab isegi lonkama siin kultuuriline ja seltskondlik elu, ega taheta näha sedagi, kuidas `võõras käsi` seda segab. Jätame tähelepanemata olulisi fakte...ei tea, millele lootes.“ (Raudsepp 20.07.1989: 2) Kui 2000. aastatel on juhtkirjad välispoliitilistel, mitte enam Eesti teemadel, on emotsionaalsus maas ja artiklite sisu domineerivalt ratsionaalne. Muidugi on siin suur osa autoritel, Raudsepa poolt kirjutatud juhtkirjad olid emotsionaalselt ratsionaalsed või domineerivalt emotsionaalsed, Mikiveri poolt kirjutatud juhtkirjad valdavalt ratsionaalsed.

5. Diskussioon ja järeldused

„Olles sattunud poliitiliste sündmuste tõttu uude keskkonda, tekitasid Eesti pagulased endale Läänes pärast Teist maailmasõda nn mini-Eesti. (Kumer-Haukanõmm Raag'i 2011: 180 kaudu)

Ajalehe „Vaba Eesti Sõna“ juhtkirjade analüüsist selgus, et pagulased ei unustanud ära oma ajaloolist kodumaad, ei unustanud, et Eesti oli okupeeritud Nõukogude Liidu poolt. Läbi aastakümnete kuni 2000. aastateni oli juhtkirjade sisu pearõhk Eestil ja *eestlusega* seonduvatel teemadel. Analüüsi põhjal võib järeldada, et pagulased, väliseestlased, positsioneerisid end vastutavaiks Eesti okupatsiooniikkest vabastamise ja *eestluse* säilimise eest. Kajastati poliitikute tegemisi, rahvusgruppide aktsioone, ühiseid ettevõtmisi. Analüüsitud juhtkirjade uurimisel selgus, et kodu-eestlasi oma tegemistesse ei kaasatud. „Raudne eesriie“ oli tihe, informatsiooni liikus väga vähe. Kahjuks polnud selle töö ülesanne uurida, kui palju ja millist perioodikat liikus kodu- ja välis-Eesti vahel Nõukogude okupatsiooni aastatel.

Võitlus Eesti vabaduse eest oli pidev, selgeid eesmärke omav ja organiseeritud tegevus, mille järjepidevus ei katkenud. Kodu-Eesti oli okupeeritud ja pagulased, igatsedes oma ajaloolise kodumaa järele, ei kavatsenud sellega leppida. Üheks vabaduse eest kõnelemise foorumiks sai ajakirjandus, kus sai avaldada oma mõtteid, tutvustada tegevussuundi ja väliseestlaste kogukonna tegemisi jne. Ajalehe „Vaba Eesti Sõna“ ajakirjanikud löid oma tekstid ilma tsensuurita, vaba ajakirjanduse maal. Okupeeritud Eestisse selline ajakirjandus ei jõudnud ja nii ei teatud Ameerika Ühendriikides Eesti tõelist olukorda täpselt ning okupeeritud Eestis ei olnud ülevaadet, kas ja kuidas keegi nende kodumaa vabaduse eest võitles. Siinkohal ei tohi unustada, et kogu välis- või sisepoliitiline maailm on kirjeldatud USA-s elava pagulaseestlase taustsüsteemis ja tema vaatepunktist. Samuti ei tohi unustada, et uuriti ainult juhtkirju, kitsast valdkonda, mitte kõiki uurimisperioodi jooksul avaldatud artikleid.

Huvitav on nn. kainenemine 80. aastate lõpus, kui Eesti tõepoolest hakkas võõrikke alt vabanema – kardeti provokatsioone, isegi kontaktide otsimisi kodueestlaste poolt, ei teatud, kas kodueestlaste kavatsused omariikluse suhtes ja pagulastega kontaktiotsimise suhtes on ikka õilsad ja omaalgatuslikud: „E.V. esindajate nõupidamine New Yorgis“ (VES 27.07.1989: 1) Tehnoloogia areng ja infovahetuse kiirus teevad juhtkirjad mobiilsemaks, kuid 2001. aastast alates on valdavalt maailmapoliitilised teemad. *Eestluse* ja vabadusvõitluse teema ajalehe „Vaba Eesti Sõna“ selle perioodi analüüsitud juhtkirjades ei olnud aktuaalne – 2001. ja 2008. aasta kirjutised kajastasid maailma poliitilisi sündmusi, alates 2009. aastast kirjutab Vello Helk Eesti kultuurielust – autor analüüsib Karl Ristikivi päevikute avaldamist

Eestimaal, „Karl Ristikivi päevikud“ (VES 02.07.2009: 2), refereerib Saksa ajalehes „Berliner Zeitung“ 18. juulil 2009. aastal ilmunud Mathias Kolbi olukorrakirjeldust Eestist ja Lätist (VES 23.07.2009: 2) jne. Kaob ära vaba maailm *versus* okupeeritud Eesti, vabad eestlased kodumaal *versus* väliseestlased. Vabadusvõitlust kui sellist enam ei ole.

Antud uurimuse tulemusena leiti huvitav vastuolu – identiteedimuutus. Lääneriikides, antud juhul USA-s, elavad pagulased pidasid endid oma uue kodumaa täieõiguslikeks liikmeiks, kuid reeglina positsioneerisid end eestlasteks. Juhtkirjades, mis on kirjutatud enne 80. aastaid, ollakse eestlased, kuid juhtkirjades alates 1981. aastast tulid uus identiteet. Juhtkirjas „Kreml petab, võltsib ja valetab“ nimetab autor pagulasi kaaseestlasist ameeriklasteks: „Head kaaseestlasist ameeriklased, kas suudame, kas tohime kõige selle puhul vaikida? [Kreml kuriteod Eestis]“ (Raudsepp 5.03.1981: 2), juhtkirjas „UN- i allorgan Kremli vägivalda teenimas“ kirjutab autor ameeriklastest eestlaste päritoluga: „Meie, ameeriklased eestlaste päritoluga, ühe väga vana kultuurrahva järglastena.“ (Raudsepp 23.05.1985: 2), juhtkirjas „Balti hävitamispoliitika vajab kaitselööke“ ameerika eestlasteks: „Meie ameerika eestlastena, peame tungivalt vajalikuks, et muulaste probleemist, nii sõnaliselt kui kirjalikus esituses, kõneldaks rahvusvaheliste ekspertide poolt tõe ja õiguse vaimus.“ (Raudsepp 09.09.1993: 2), juhtkirjas „Leedu vabanes tänu USA hoiakule“ ameerika eestlasteks: „Meie, ameerika eestlased, oma juhtorganisatsioonidega ja ühisrindega lätlaste ja leedulaste rindejoonelt...“ (Raudsepp 16.09.1993: 2). Juhtkirjades „Venemaa vägivald peab lõppema“ : ning „Eestlane ei kapituleeru“, juba ameeriklasteks: „Meie, kui ameeriklaste, nõue on, et kui Venemaa ei allu üldistele õigusmõistetele...“ (Raudsepp 23.09.1993: 2) ja „Meie, ameeriklastena, Eestist, Lätist ja Leedust pärinevatena...“ (Raudsepp 30.09.1993: 2).

USA-s elavad pagulased polnud sinna läinud vabatahtlikult, vaid olude sunnil, ja nii tundus väliseestlastele nende elamine võõrsil iseenesestmõistetav, kuid kui Eesti Vabariik taaskehtestati, soovi tagasi tulla ei väljendatud. Kodumaale tagasi pöördumisest oli kirjutatud ühes juhtkirjas 1949. aastal „Mahajäänuid ei tohi unustada“ (E. R. 25.06.1949: 2). Rohkem üheski analüüsitud juhtkirjas kodumaale tagasipöördumist ei mainitud, ei otse ega kaude. Siit võib järeldada, et USA oli pagulastele kodumaa, kodu-Eesti aga võõraks jäänud. Eestist pärit pagulased pidasid end ameeriklasteks ja USA kodanikeks. Üllatav oli 80. ja 90. aastate juhtkirjadest leida, et see mõtlemisviis ei laienenud kodumaal elavatele pagulastele,

venelastele ja teisele Nõukogude Liidust pärit rahvustele või rahvuste esindajatele. Inimestele, kelle ümberasumine oma kodumaalt Eesti Nõukogude Vabariiki polnud sageli vabatahtlik, vaid Nõukogude Liidu poliitika tagajärg. Pagulaseestlased nõuavad vägagi häälekalt Eestis elavate muulaste tagasipöördumist Venemaale, juhtkirjad „Venemaa vägivald peab lõppema“ (Raudsepp 23.09.1993: 2) ja „Balti riikide hävitamispoliitika vajab kaitselööke“ (Raudsepp 09.09.1993: 2), unustades suuremeelsuse, unustades endi küllalt sarnase positsiooni Ameerika Ühendriikides.

Uurides ajalehe „Vaba Eesti Sõna“ juhtkirju, oli näha, et tulevik konstrueeritakse ise läbi oma käitumise ja tõekspidamise ning ideaalne tulevik on saavutatav. Huvitav oli leida, et tulevikku kui valmismudelit määratleti kindlasõnaliselt, mitte mingeid muid variante peale täieliku iseseisvuse ei kaalutudki - ei peetud võimalikuks, et Nõukogude okupatsioon jätkub igavesti. „Usume Eesti vabaduse taassündi“ (VES 28.02.1957: 2). Pagulased on oma panust Eesti vabanemisesse pidanud ülimaks: „Kui väliseestlased poleks kogu oma pagulaspõlve osas, või kui enne neid Läänes elanud eestlased poleks ka kõik teinud, mis oli neil võimalik teha, olnuks okupeeritud Eesti isegi maailmakaardilt kadunud, sest suurküüditamised, millede üldarve nüüd püütakse mitmeid liiki võtteid ja statistikais kasutades, vähendada, oleks ühegi kahtluseta mitmekordselt kordunud.“, kirjutas Raudsepp juhtkirjas „Vajame tugevat Lääne eestlaskonda“ (VES 27.07.1989: 2). Samast juhtkirjast leiti, et kui „raudne eesriie“ pisutki paotus ja kodu eestlased Vabasse Maailma hakkasid pääsema, oli see pagulastele šokk. Juhtkirja autor kirjeldab, kui koormav see on. Kuidas nad ei jaks pakkuda küllakutseid, majutust ja kingitusi Eesti külalistele.

Juhtkirju lugema ja analüüsima hakates ootas autor, et kõige suurem osakaal kirjutiste sisus on tagasivaadatel ajalukku: esimese Eesti Vabariigi aegadesse, kuulsusrikkasse minevikku, võib-olla isegi meenutatakse 700-aastast orjapõlve ja võrreldakse seda nõukogude okupatsiooniga. Sellise sisuga juhtkirjad ülekaalus polnud, ajalooteemat käsitleti üllatavalt vähe. Kui ainult, siis meenutati põgusalt esimest Eesti Vabariiki ja muidugi tähistati Eesti Vabariigi aastapäeva. Mainiti Tartu rahulepingu sõlmimist, ajaloosündmustega seotust kirjutati patriootlikus laadis: „Oma tuhandetesse aastatesse ulatuva mineviku taustal on Eesti võimeline ka seekordsed tagasilöögid taluma, et kord asuda tagasi tooma oma rahvast Siberi taigadest ja mujalt Moskva impeeriumi lagendikelt Balti rannikule“ (VES 12.02.1957: 2).

Nostalgilisi meenutusi elust esimeses Eesti Vabariigis ja ekskursse minevikku valimis olnud artiklites oli vähe, meenutusi elu-olust vabas Eestis, Jüriöö ülestõusust või 700-aastasest orjapõlvest polnud vaatluse all olnud juhtkirjades kordagi juttu. Oleviku tegemised olid palju tähtsamad, sest nii palju vaja korda saata, organiseerida, läbi viia.

6. Kokkuvõte

Käesolevas töös uuriti *eestluse* käsitlemist läbi aja ajalehe „Vaba Eesti Sõna“ juhtkirjade vahendusel aastatel 1949–2009. Eesmärgiks oli läbi meediakajastuste välja selgitada, kui palju kirjutati *eestlusest*, kuidas käsitleti *eestluse* tulevikku, kui palju ammutati ainekust *eestluse* ja Eestimaa ajaloost ning miks ja millal teemade fookus juhtkirjades Eestilt mujale kandus. Samuti vaadeldi juhtkirjade emotsionaalsust, millises toonis olid need kirjutatud. Tööd alustades oli autoril ähmane ettekujutus pagulaste (siinkohal räägime kogu aeg pagulastest, kes asusid elama Ameerika Ühendriikidesse pärast Teist maailmasõda) poliitilisest aktiivsusest Eesti Vabariigi järjepidevuse hoidmisel ja selle taastamise nimel.

Uuringu läbiviimiseks kasutati kvalitatiivset tekstianalüüsi. Empiirilised tulemused baseeruvad ajalehes „Vaba Eesti Sõna“ aastail 1949-2009 ilmunud valimis olnud 71 juhtkirja analüüsil.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et ajaleht „Vaba Eesti Sõna“ käsitles enamikes valimis olnud juhtkirjades *eestluse* teemat läbi erinevate aastakümnete pidevalt, juhtkirjade fookus kandus *eestluse* käsitlemiselt muudele teemadele pärast Eesti Vabariigi taaskehtestamist ja poliitilise olukorra stabiliseerumisega kodumaal. Ilmnes, et paguluses elavad eestlased käsitlesid oma kodumaa ja rahvuse tulevikku jätkusuutlikuna ka sel ajal, kui Eesti oli okupeeritud Nõukogude Liidu poolt ja kogu maailmas käis külm sõda. Samuti oli märgata väsimatut rahvustundele rõhumist, järjepidevuse hoidmist ja poliitilise järelkasvu eest hoolitsemist.

Ilmnes, et Eesti Vabariigi tulevikuga kodu-Eestis pagulased end ei sidunud, pigem nägid enda poliitilise ja rahvusliku tegutsemise jätkamist ainult Ameerika Ühendriikides, Eesti Vabariigi tulevikuga sidusid USA pagulased endid distantsilt, nõuandvas rollis. Töös ilmnes,

et kirjutiste fookus kandub Eesti ja *eestlusega* seotud teemadelt mujale kas teravamale välispoliitilise sündmuse esile tõusmisega või pärast 2000. aastaid vabadusvõitluse täieliku lõppemisega. Ilmnes, et siis polnud Eesti teema enam oluline, üks suur etapp oli lõppenud, kuid tasub arvestada, et uuriti ainult juhtkirju, ajalehe üldine tonaalsus võib olla hoopis teistsugune. Autori arvamus on, et peamiselt leidis juhtkirjades kajastamist *eestluse* teema - vabadusvõitlus, pagulaste aastakümnete pikkune töö *eestluse* alalhoidmisel. USA valitsusel ja tipp-poliitikutel ei lastud unustada, et Eesti Vabariik on vägivaldselt annekteeritud Nõukogude Liidu koosseisu, et Eestis peab saama taastatud omariiklus. Pagulaste poliitiline ja ühiskondlik tegevus oli intensiivne - seati suuri eesmärke, ind ja soov Eesti vabaduse järele ei näidanud mingeid vähenemise märke. Sellepärast oligi üllatav avastada 1989. aasta juhtkirjades kerget kibestumist, võib-olla isegi väsimust. Suur eesmärk on saavutatud, Eesti on vaba. Uue orientatsiooni leidmine võttis pikalt aega, samal ajal on kasvanud igapäeva eluolu tähtsustamine, samuti maailma käsitlemine taas laiemalt ja üldisemalt.

Juhtkirjade analüüsist kerkis esile kolm huvitavat teemat.

Esimeseks, et oldi absoluutselt leppimatud n.ö teise järgu pagulaste vastu - venelased Eestist välja! Juhtkirjades peeti silmas tsiviilelanikke, mitte sõjaväelasi. Olles ise juba amerikaniseerunud, loonud võõrsile kodud, töökohad jne, ei suutnud väliseestlased mõista, et sama olid teinud 50 aasta jooksul Nõukogude Liidust Eestisse elama tulnud venelased. Kumma rahvusgrupi pagulus oli „õilsam“? Eestlased lahkusid kodumaalt hirmust Nõukogude võimu eest, venelased asusid Eestisse sunniviisiliselt, sageli põgenedes nälja eest, nõustudes töötama tehastes jne. Majanduslikult parem elu meeldis nii Ameerikasse läinud eestlastele kui Eestisse tulnud venelastele – ajaloolisele kodumaale tagasi on pöördunud neist vaid üksikud.

Teise teemana identiteedimuutus 1980.-90 aastatel, kui väliseestlased hakkasid endid positsioneerima ameeriklastena. See võiks olla uue uurimustöö teema, miks see juhtus. Võib-olla endi distantseerumiseks, endid potsioneeriti paremaks, kuna n.ö kodu-eestlased olid saanud vabaks ja USA pagulased arvasid, et nemad on n.ö sammu edasi astunud?

Kolmas teema, juhtkirja fookuse muutumine, näitas, et *eestluse* tulevik, *eestlusest* kirjutamine oli juhtkirja autoritele ülioluline ajal, kui Eesti oli okupeeritud ning pärast

poliitilise olukorra stabiliseerumist ja Eesti Vabariigi taaskehtestamist ei olnud poliitilisi ja patriootlikke juhtkirju enam vaja, keskenduti teistsugustele teemadele.

Juhtkirju analüüsides leiti, et *eestlus* ei kao, vaid on väga jätkusuutlik, tänu tugevatele inimestele ja organisatsioonidele, kes seda elus hoida suudavad, kes on *eestlust* hoidnud elus omakeelse ja -meelsena. Eestlus on looming, teda luuakse läbi ühiste tegevuste, väärtushinnangute, mõttemaailmade ja päritolu. Ajaleht „Vaba Eesti Sõna“ ilmub järjepidevalt 1949. aastast tänapäevani, eestikeelsena. Autor leidis, et valikutes – kas Eestil läheb edaspidi hästi või on karta halvemaid arenguid, on mõlemad variandid esindatud.

Kahtlused ja arutlused on ajakirjanduse loomulik osa. Domineerib optimistlik, elujaatav suhtumine, sest hoidis ju vabadusvõitlus läbi aastakümnete pagulaste kogukonnad ärksate ning tegusatena.

Kasutatud kirjandus

Barthes, Roland (2004 e.k.) *Mütoloogiad*. (Tõlk. M. Lepikult ja O. Ojamaa) Tallinn: Varrak, lk 227-291.

Cato Vanem, Vana Rooma senaator *Muideks, Kartaago tuleb hävitada*. Kasutatud 26.04.2015 http://et.wikipedia.org/wiki/Ceterum_censeo_Carthaginem_esse_delendam

“Eesti keele seletav sõnaraamat” (2015). kasutatud 26.01.2015. URL “<http://www.eki.ee/dict/ekss>”). Kasutatud 25.jaanuar 2015. <http://www.eki.ee/dict/ekss/>

Dijk, V. T. (1996). *Discourse as social interaction*. London, SAGE Publications

ERAF Sihtasutus Eestis. Kasutatud 5.05.2015 <http://eraf.org.ee/est/HaraldRaudsepp>

Kirss, T. (2006). *Rändlindude pesad*. Tallinn, Eesti Kirjandusmuuseum.

Kumer-Haukanõmm, K. (2007) *Väliseestlus kodueestlase pilgu läbi* kasutatud 01.05.2015 http://www.arhiiv.ee/public/TUNA/Artiklid_Biblio/KumerHaukanommKaja_Valiseestlus_TUNA2007_3.pdf

Kumer-Haukanõmm, K. (2013) *Minna või jääda? Eestlaste teise maailmasõja aegne põgenemine läände*, 20.06.2013, lk 12, Postimees

Lõhmus, M., Kõnno, A. (2009). *Kodeerimisjuhend*. URL: kodeerija.yti.ut.ee (25.10.2014)

Lauk, E., Maimik, P. (1998). *Ajakirjanduslugu on osa Rahvuskultuurist*. M. Lõhmus (Toim) *Kultuur ja analüüs*. (78-90) Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Laidla, J., Haukanõmm, K., Raag, R., et al (2009) *Eestlaste põgenemine Läände Teise maailmasõja ajal*, Toronto, Korporatsioon Filiae Patriae

Lõhmus, M., (2015) *On publicity and reflexive journalism.*; kasutatud 14.märts 2015

Lääne, T., Hallik, E., (2012). *Kõnnin või merre*. Eesti, MTÜ Paduvere Talumuuseumi Selts

Lääne, T., Hallik, E., (2013). *Põlevat Eestit jättes*. Eesti, MTÜ Paduvere Talumuuseumi Selts

Lääne, T., Hallik, E., (2014). *Läksime vaid korraks*. Eesti, MTÜ Paduvere Talumuuseumi Selts

Masso, A., Linno, M., (2015) *Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas*. Kasutatud 01.01.2015 <https://sisu.ut.ee/samm/kvalitatiivne-sisuanalyyis>

Raag, R., (1999). *Eestlane väljaspool Eestit*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus

Rand, V., (1994). *Eestlus on looming*. Tallinn: Kirjastus „Perioodika“

Ülemaailmse Eesti Kesknõukogu kodulehekülg, Kasutatud 26.04 2015 URL <http://uekn.org>

Wodak, R, Meyer, M., (2001). Methods of Critical Discourse Analysis. URL <http://www.research.lancs.ac.uk/portal/en/publications/critical-discourse-analysis-as-a-method-in-social-scientific-researchSAGE> Publications, London, kasutatud 25. jaanuar 2015

Vaba Eesti Sõna:

Mõtetest sõnade ja tegudeni (1949). *Vaba Eesti Sõna*, 11. juuni. Kasutatud 10.03.2015 <http://dea.nlib.ee/index.php?lid=298&byea=1949>

Teelahkme (1949). Hoolimatud kõnelejad. *Vaba Eesti Sõna*, 18. juuni. Kasutatud 10.03.2015 <http://dea.nlib.ee/index.php?lid=298&byea=1949>

E.R. (1949). Mahajäänuid ei tohi unustada. *Vaba Eesti Sõna*, 25. juuni. Kasutatud 10.03.2015 <http://dea.nlib.ee/index.php?lid=298&byea=1949>

Vaba maailma ei saa pimestada (1953). *Vaba Eesti Sõna*, 03.jaanuar. Kasutatud 10.03.2015 <http://dea.nlib.ee/index.php?lid=298&byea=1953>

Ülemaailmne Koostööbüroo alustas tegevust (1953) *Vaba Eesti Sõna*, 10. jaanuar. Kasutatud 10.03.2015 <http://dea.nlib.ee/index.php?lid=298&byea=1953>

Volikogu otsustava sammu lävel (1953). *Vaba Eesti Sõna*, 17. jaanuar. Kasutatud 10.03.2015 <http://dea.nlib.ee/index.php?lid=298&byea=1953>

Eisenhower astus ametisse (1953). *Vaba Eesti Sõna*, 24. jaanuar. Kasutatud 10.03.2015 <http://dea.nlib.ee/index.php?lid=298&byea=1953>

Eesti vaim paguluses ei kao (1953). *Vaba Eesti Sõna*, 31. jaanuar. Kasutatud 10.03.2015 <http://dea.nlib.ee/index.php?lid=298&byea=1953>

Urm, K.(1957) Kilde rahvusteooriaks. *Vaba Eesti Sõna*, 07. veebruar. Kasutatud 10.03.2015 <http://dea.nlib.ee/index.php?lid=298&byea=1957&bmon=2>

Raudsepp, H. (1957). Illusioonid. *Vaba Eesti Sõna*, 14. veebruar. Kasutatud 10.03.2015 <http://dea.nlib.ee/index.php?lid=298&byea=1957&bmon=2>

Orjastatud ootavad (1957). *Vaba Eesti Sõna*, 21. veebruar. Kasutatud 10.03.2015 <http://dea.nlib.ee/index.php?lid=298&byea=1957&bmon=2>

Usume Eesti vabaduse taassündi (1957). *Vaba Eesti Sõna*, 28. veebruar. Kasutatud 10.03.2015 <http://dea.nlib.ee/index.php?lid=298&byea=1957&bmon=2>

Raudsepp, H. (1961) Oota...ja vaata... *Vaba Eesti Sõna*, 06. aprill. Kasutatud 10.03.2015 <http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s286072&nid=219409&frameset=1>

Eesti tütarlapse edukas esinemine televisioonis (1961). *Vaba Eesti Sõna*, 13. aprill. Kasutatud 10.03.2015 <http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s275457&nid=219410&frameset=1>

Niilus, Nurmsen. (1961) Eestlased ja poliitika. *Vaba Eesti Sõna*, 20. aprill. Kasutatud 10.03.2015 <http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s304204&nid=219411&frameset=1>

Paratamatud lootjad (1961). *Vaba Eesti Sõna*, 27. aprill. Kasutatud 10.03.2015 <http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s286849&nid=219412&frameset=1>

USA püüab igati vältida venelaste "Balti trikki" (1965). *Vaba Eesti Sõna*, 03. juuni. Kasutatud 10.03.2015 <http://dea.nlib.ee/fullview.php?frameset=1&pid=s260017&nid=219893>

Balti protestiaktsioon algab pühapäeval 13. juunil (1965). *Vaba Eesti Sõna*, 10. juuni. Kasutatud 10.03.2015 <http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s280992&nid=219894&frameset=1>

Võimas Balti autokolonnaad (1965). *Vaba Eesti Sõna*, 17. juuni. Kasutatud 10.03.2015 <http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s257495&nid=219895&frameset=1>

110 rahvaesindajat kõneles Kongressil Baltikumist (1965). *Vaba Eesti Sõna*, 24. juuni. Kasutatud 10.03.2015 <http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s267842&nid=219896&frameset=1>

Raudsepp, H. (1969) Süüdlased süüdistamas teisi. *Vaba Eesti Sõna*, 07. august. Kasutatud 10.03.2015 <http://dea.nlib.ee/fullview.php?frameset=1&pid=s271880&nid=232546>

Raudsepp, H.(1969) Hirmuäratavad tõsiasjad. *Vaba Eesti Sõna*, 14. august. Kasutatud 10.03.2015 <http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s276877&nid=232547&frameset=1>

Raudsepp, H. (1969) Ühele iseseisvust-teisele iket. *Vaba Eesti Sõna*, 21. august. Kasutatud 10.03.2015 <http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s270394&nid=232548&frameset=1>

Raudsepp, H. (1969) Tüürannide kaitse kristliku sildi all. *Vaba Eesti Sõna*, 28. august. Kasutatud 10.03.2015 <http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s270302&nid=232549&frameset=1>

Raudsepp, H. (1973) Tüürannide kaitse kristliku sildi all. *Vaba Eesti Sõna*, 06. september. Kasutatud 10.03.2015 <http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s280770&nid=227013&frameset=1>

- Randvere, G. (1973) Eesti Kool kutsub. *Vaba Eesti Sõna*, 13. september. Kasutatud 10.03.2015 <http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s297262&nid=227014&frameset=1>
- Raudsepp, H. (1973) Kas äri-või inimõigused. *Vaba Eesti Sõna*, 20. september. Kasutatud 10.03.2015 <http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s283518&nid=227015&frameset=1>
- Raudsepp, H. (1973) Orjad orjaku edasi. *Vaba Eesti Sõna*, 27. september. Kasutatud 10.03.2015 <http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s287904&nid=227016&frameset=1>
- Rahvusorganisatsioonid kongressil Lakewoodis (1977). *Vaba Eesti Sõna*, 10. oktoober. Kasutatud 10.03.2015 <http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s279031&nid=231803&frameset=1>
- Balti vabadus-meeleavaldus Senatis kõne all (1977). *Vaba Eesti Sõna*, 13. oktoober. Kasutatud 10.03.2015 <http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s295074&nid=231804&frameset=1>
- Raudsepp, H. (1977) Meie ei looda asjata. *Vaba Eesti Sõna*, 20. oktoober. Kasutatud 10.03.2015 <http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s270516&nid=231805&frameset=1>
- Raudsepp, H. (1977) Mürgitajad Kremlist paljastamisele. *Vaba Eesti Sõna*, 27. oktoober. Kasutatud 10.03.2015 <http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s268151&nid=231806&frameset=1>
- Raudsepp, H.(1981) Kreml petab, võltsib ja valetab. *Vaba Eesti Sõna*, 05. märts. Kasutatud 10.03.2015 <http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s188219&nid=234834&frameset=1>
- Raudsepp, H. (1981) Kremli terrorism tuleb riivistada. *Vaba Eesti Sõna*, 12. märts. Kasutatud 10.03.2015 <http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s226821&nid=234835&frameset=1>
- Raudsepp, H. (1981) Reagani seisukohad vajavad toetamist. *Vaba Eesti Sõna*, 19. märts. Kasutatud 10.03.2015 <http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s180204&nid=234836&frameset=1>
- Raudsepp, H. (1981) USA pöördpunktil rahvaste vabaduse kaitseks. *Vaba Eesti Sõna*, 26. märts. Kasutatud 10.03.2015 <http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s246405&nid=234837&frameset=1>

- Raudsepp, H. (1985) Kremli laimuaktsioonid USA arvel. *Vaba Eesti Sõna*, 02. mai. Kasutatud 10.03.2015
<http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s249097&nid=239388&frameset=1>
- Raudsepp, H. (1985) Iga kokkulepe Venega, uue kaotuse algus. *Vaba Eesti Sõna*, 09. mai. Kasutatud 10.03.2015
<http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s215016&nid=239389&frameset=1>
- Raudsepp, H. (1985) Kes organiseerib demonstratsioone. *Vaba Eesti Sõna*, 16. mai. Kasutatud 10.03.2015
<http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s241067&nid=239390&frameset=1>
- Raudsepp, H. (1985) UN-i allorgan Kremli vägivalda teenimas. *Vaba Eesti Sõna*, 23. mai. Kasutatud 10.03.2015
<http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s211923&nid=239391&frameset=1>
- Raudsepp, H. (1985) Kremli kuriteod päevavalgele. *Vaba Eesti Sõna*, 30. mai. Kasutatud 10.03.2015
<http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s227283&nid=239393&frameset=1>
- Raudsepp, H. (1989) Vägivald pole õiguslikkuse aluseks. *Vaba Eesti Sõna*, 13. juuli. Kasutatud 10.03.2015
<http://dea.nlib.ee/fullview.php?frameset=1&pid=s281207&nid=254733>
- Raudsepp, H. (1989) Kaasmaalane - elame lahtisilmi. *Vaba Eesti Sõna*, 20. juuli. Kasutatud 10.03.2015
<http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s247679&nid=254734&frameset=1>
- Raudsepp, H. (1989) Vajame tugevat Lääne eestlaskonda. *Vaba Eesti Sõna*, 27. juuli. Kasutatud 10.03.2015
<http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s299981&nid=254736&frameset=1>
- Raudsepp, H. (1993). ÜRO Julgeolekunõukogu: Võõrad ja nende vägivald peab kaduma. *Vaba Eesti Sõna*, 02. september. Kasutatud 10.03.2015
<http://dea.nlib.ee/fullview.php?frameset=1&pid=s530569&nid=240270>
- Raudsepp, H. (1993). Balti riikide hävitamispoliitika vajab kaitselööke. *Vaba Eesti Sõna*, 09. september. Kasutatud 10.03.2015
<http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s272648&nid=240271&frameset=1>

- Raudsepp, H. (1993). Leedu vabanes tänu USA hoiakule. *Vaba Eesti Sõna*, 16. september. Kasutatud 10.03.2015
<http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s257542&nid=240272&frameset=1>
- Raudsepp, H. (1993). Venemaa vägivald peab lõppema. *Vaba Eesti Sõna*, 23. september. Kasutatud 10.03.2015
<http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s298419&nid=240273&frameset=1>
- Raudsepp, H. (1993). Eestlane ei kapituleeru. *Vaba Eesti Sõna*, 30. september. Kasutatud 10.03.2015
<http://dea.nlib.ee/fullview.php?frameset=1&pid=s267402&nid=240274>
- Mikiver, I. (1997). Rahvuslus - kummaline "uus nüanss"? *Vaba Eesti Sõna*, 06. november. Kasutatud 10.03.2015
<http://dea.nlib.ee/fullview.php?frameset=1&pid=s544787&nid=268849>
- Mikiver, I. (1997). Balti riigid, Bosnia ja NATO. *Vaba Eesti Sõna*, 13. november. Kasutatud 10.03.2015
<http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s1401471&nid=268850&frameset=1>
- Mikiver, I. (1997). 26. november 1917. *Vaba Eesti Sõna*, 20. november. Kasutatud 10.03.2015
<http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s1401848&nid=268851&frameset=1>
- Mikiver, I. (1997). Müüt "Weimari Venemaast". *Vaba Eesti Sõna*, 27. november. Kasutatud 10.03.2015
<http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s1401848&nid=268851&frameset=1>
- Mikiver, I. (2001). Kas NATO või Dumkerque? *Vaba Eesti Sõna*, 01. märts. Kasutatud 10.03.2015
<http://dea.nlib.ee/fullview.php?frameset=1&pid=s540536&nid=269025>
- Mikiver, I. (2001). Mis on "vahused noored" ? *Vaba Eesti Sõna*, 08. märts. Kasutatud 10.03.2015
<http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s247008&nid=269026&frameset=1>
- Mikiver, I. (2001). Oo vapper uus maailm? *Vaba Eesti Sõna*, 15. märts. Kasutatud 10.03.2015
<http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s281760&nid=269027&frameset=1>
- Mikiver, I. (2001). Kui suur õnnistus on Euroopa Liit? *Vaba Eesti Sõna*, 22. märts. Kasutatud 10.03.2015
<http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s276500&nid=269028&frameset=1>
- Mikiver, I. (2001). President Putini hiilgav idee. *Vaba Eesti Sõna*, 29. märts. Kasutatud 10.03.2015
<http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s278311&nid=269029&frameset=1>
- Mikiver, I. (2005). Mis juhtus 9. mail? *Vaba Eesti Sõna*, 03.mai. Kasutatud 10.03.2015
<http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s250118&nid=269246&frameset=1>

- Mikiver, I. (2005). Sajandi suurim katastroof? *Vaba Eesti Sõna*, 10.mai. Kasutatud 10.03.2015 <http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s250082&nid=269247&frameset=1>
- Mikiver, I. (2005). Thank You, Tony! *Vaba Eesti Sõna*, 17.mai. Kasutatud 10.03.2015 <http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s270840&nid=269248&frameset=1>
- Mikiver, I. (2005). Siidikinnastes Bush. *Vaba Eesti Sõna*, 24.mai. Kasutatud 10.03.2015 <http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s292508&nid=269249&frameset=1>
- Mikiver, I. (2005). Segadus Jalta ümber. *Vaba Eesti Sõna*, 31.mai. Kasutatud 10.03.2015 <http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s265570&nid=269250&frameset=1>
- Mikiver, I. (2008). Bushi "posse." *Vaba Eesti Sõna*, 03. juuli. Kasutatud 10.03.2015 <http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s291990&nid=269531&frameset=1>
- Mikiver, I. (2008). Kurjuse telg ja tuumakaitse kilp. *Vaba Eesti Sõna*, 10. juuli. Kasutatud 10.03.2015 <http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s262023&nid=269532&frameset=1>
- Mikiver, I. (2008). Väärtused aegluubis. *Vaba Eesti Sõna*, 17. juuli. Kasutatud 10.03.2015 <http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s263696&nid=269533&frameset=1>
- Mikiver, I. (2008). Subkontinent Vahemeri. *Vaba Eesti Sõna*, 21. juuli. Kasutatud 10.03.2015 <http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s255931&nid=269534&frameset=1>
- Mikiver, I. (2008). Obama õppereisil. *Vaba Eesti Sõna*, 31. juuli. Kasutatud 10.03.2015 <http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s269184&nid=269535&frameset=1>
- Helk, V. (2009). Karl Ristikivi päevikud. *Vaba Eesti Sõna*, 02. juuli. Kasutatud 10.03.2015 <http://dea.nlib.ee/fullview.php?frameset=1&pid=s543811&nid=269583>
- Helk, V. (2009). Ajaloolaste psühholoogilised probleemid. *Vaba Eesti Sõna*, 23. juuli. Kasutatud 10.03.2015 <http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s262957&nid=269803&frameset=1>
- Helk, V. (2009). Suviseid lisamuljeid. *Vaba Eesti Sõna*, 30. juuli. Kasutatud 10.03.2015 <http://dea.nlib.ee/fullview.php?pid=s243384&nid=269804&frameset=1>

LISA 1. Uurimistöös kasutatud juhtkirjade nimekiri

ilmumise	
kuupäev	artikli pealkiri
06.11.1949	Mõtetest sõnade ja tegudeni
06.18.1949	Hoolimatud kõnelejad
06.25.1949	Mahajäänuid ei tohi unustada
01.03.1953	Vaba maailma ei saa pimestada
01.10.1953	Ülemaailmne koostööbüroo alustas tegevust
01.17.1953	Volikogu otsustava sammu lävel
01.24.1953	Eisenhower astus ametisse
01.31.1953	Eesti vaim paguluses ei kao
02.07.1957	Kilde rahvusteororiaks
02.14.1957	Illusioonid
02.21.1957	Orjastatud ootavad
02.28.1957	Usume Eesti vabaduse taassündi
04.06.1961	Oota...ja vaata...
04.13.1961	Eesti tütarlapse edukas esinemine televisioonis
04.20.1961	Eestlased ja poliitika
04.27.1961	Parandamatud lootjad
06.03.1965	USA püüab igati vältida venelaste "Balti trikki"
06.10.1965	Balti protestiaktsioon algab pühapäeval 13. juunil
06.17.1965	Võimas Balti autokolonnaad
06.24.1965	110 rahvaesindajat kõneles Kongressil Baltikumist
08.07.1969	Nõuk. Vene kaugrelvad rünnakuks USA vastu

08.14.1969	Süüdlased süüdistamas teisi
08.21.1969	Hirmuäratavad tõsiasjad
08.28.1969	Ühele iseseisvust-teisele iket
09.06.1973	Mis sünnib Genfis?
09.13.1973	Eesti kool kutsub
09.20.1973	Kas äri-või inimõigused
08.27.1973	Orjad orjaku edasi
10.06.1977	Rahvusorganisatsioonid kongressil Lakewoodis
10.13.1977	Balti vabadus-meeleavaldus Senatis kõne all
10.20.1977	Meie ei looda asjata
10.27.1977	Mürgitajad Kremlist paljastamisele
03.05.1981	Kreml petab, võltsib ja valetab
03.12.1981	Kremli terrorism tuleb riivistada
03.19.1981	Reagani seisukohad vajavad toetamist
03.26.1981	USA pöördpunktil rahvaste vabaduse kaitsel
05.02.1985	Kremli laimuaktsioonid USA arvel
05.09.1985	Iga kokkulepe Venega, uue kaotuse algus
05.16.1985	Kes organiseerib demonstratsioone
05.23.1985	UN-i allorgan Kremli vägivalda teenimas
05.30.1985	Kremli kuriteod päevavalgele
07.13.1989	Vägivald pole õiguslikkuse aluseks
07.20.1989	Kaasmaalane - elame lahtisilmi
07.27.1989	Vajame tugevat Lääne eestlaskonda
09.02.1993	ÜRO Julgeolekunõukogu: võõrad ja nende vägivald peavad kaduma.
09.09.1993	Balti riikide hävitamispoliitika vajab kaitselööke
09.16.1993	Leedu vabanes tänu USA hoiakule
09.23.1993	Venemaa vägivald peab lõppema
09.30.1993	Eestlane ei kapituleeru
11.06.1997	Rahvuslus-kummaline "uus nüanss"?

11.13.1997	Balti riigid, Bosnia ja NATO
11.20.1997	26.11.17
11.27.1997	Müüt "Weimari Venemaast"
03.01.2001	Kas NATO või Dunkerque?
03.08.2001	Mis on "vahused noored?"
03.15.2001	Oo vapper uus maailm?
03.22.2001	Kui suur õnnistus on Euroopa Liit?
03.29.2001	President Putini hiilgav idee.
05.03.2005	Mis juhtus 9. mail.
05.10.2005	Sajandi suurim katastroof?
05.17.2005	Thank You, Tony!
05.24.2005	Siidikinnastes Bush.
05.31.2005	Segadus Jalta ümber
07.03.2008	Bushi "posse"
07.10.2008	Kurjuse telg ja tuumakaitse kilp
07.17.2008	Väärtused aegluubis
07.24.2008	Subkontinent Vahemeri
07.31.2008	Obama õppereisil
07.02.2009	Karl Ristikivi päevikud
07.23.2009	Ajaloolaste psühholoogilised probleemid
07.30.2009	Suviseid lisamuljeid

LISA 2. Juhtkirjade tabel 1949-2009 (n= 71)

LISA 3. Juhtkirjade tabel 1949-2009 (n= 837)

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina Epp Remmel

(sünnikuupäev: 14.09.1964)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

Eestluse käsitlemine ajalehe „Vaba Eesti Sõna juhtkirjades,

mille juhendaja on Maarja Lõhmus,

- 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 24.05.2015